

Studies in European Language Diversity 27.1

KARJALAN KIELI SUOMESSA

ELDIA-projektin tuloksia

Anneli SARHIMAA

eldia

europaan kielen
monimuotoisuus kaikkien
sivoksi

Mainz • Wien • Helsinki
Tartu • Mariehamn • Oulu • Maribor

Studies in European Language Diversity is a peer-reviewed online publication series of the research project ELDIA, serving as an outlet for preliminary research findings, individual case studies, background and spin-off research.

Editor-in-Chief

Johanna Laakso (Wien)

Editorial Board

Kari Djerf (Helsinki), *Riho Grünthal* (Helsinki), *Anna Kolláth* (Maribor),
Helle Metslang (Tartu), *Karl Pajusalu* (Tartu), *Anneli Sarhimaa* (Mainz),
Sia Spiliopoulou Åkermark (Mariehamn), *Helena Sulkala* (Oulu),
Reetta Toivanen (Helsinki)

Publisher

Research consortium ELDIA c/o Prof. Dr. Anneli Sarhimaa
Northern European and Baltic Languages and Cultures (SNEB)
Johannes Gutenberg-Universität Mainz
Jakob-Welder-Weg 18 (Philosophicum)
D-55099 Mainz, Germany
Contact: eldia-project@uni-mainz.de

© 2013 European Language Diversity for All (ELDIA)

Cover design: *Minna Pelkonen & Hajnalka Berényi-Kiss*

ELDIA is an international research project funded by the European Commission. The views expressed in the **Studies in European Language Diversity** are the sole responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the European Commission.

All contents of the **Studies in European Language Diversity** are subject to the Austrian copyright law. The contents may be used exclusively for private, non-commercial purposes. Regarding any further uses of the **Studies in European Language Diversity**, please contact the publisher.

ISSN 2192-2403

Sisällys

Kuviot.....	iii
1 Johdannoksi.....	1
2 Keitä ja mitä ELDIAssa tutkittiin ja miten tutkittiin.....	3
3 Valikoima keskeisiä tuloksia	6
3.1 Karjalan kielen asema Suomen lainsäädännössä.....	6
3.2 Media-analyysien tuloksia	7
3.3 Kyselytutkimuksen tuloksia.....	7
4 Elinvoimaisuusbarometri Suomessa puhutulle karjalan kielelle	20
5 Mitä on tehtävä, jotta karjalan kieli elpyy ja säilyy Suomessa?.....	24
Tutkimuskirjallisuutta Suomen karjalankielisistä.....	27

Kuviot

Kuvio 1. Suomenkarjalaisten vastaajien ikäjakauma	8
Kuvio 2. Suomenkarjalaisten vastaajien äidinkieli tai -kielet	9
Kuvio 3. Itse arvioitu karjalan kielen taito.....	9
Kuvio 4. Itse arvioitu suomen kielen taito	10
Kuvio 5. Karjalan kielen käyttö eri tilanteissa	11
Kuvio 6. Sukupolvien välinen kielenkäyttö	11
Kuvio 7. Sukupolvien sisäinen kielenkäyttö	12
Kuvio 8. Kohtelee ko Suomen lainsäädäntö eri kielten puhujia tasavertaisesti? Suomenkarjalaiset vastaajat.....	15
Kuvio 9. Kohtelee ko Suomen lainsäädäntö eri kielten puhujia tasavertaisesti? Kontrolliryhmän vastaajat.....	15
Kuvio 10. Karjalankielisen median käyttö	17
Kuvio 11. Suomenkarjalaisten ja kontrolliryhmän vastaajien mielipiteet siitä, millä julkisilla kielenkäytön alueilla karjalaa pitäisi voida käyttää.....	18
Kuvio 12. Käytetäänkö karjalan kieltä enemmän 10 vuoden kuluttua? Suomenkarjalaiset vastaajat.....	19
Kuvio 13. Käytetäänkö karjalan kieltä enemmän 10 vuoden kuluttua? Kontrolliryhmän vastaajat.....	19
Kuvio 14. Elinvoimaisuusbarometri Suomessa puhutulle karjalan kielelle	21

1 Johdannoksi

Karjalan kieli on Suomessa kotoperäinen eli autoktoninen kieli, jota on puhuttu maassamme yhtä kauan kuin suomeakin. Vaikka karjala ja suomi ovat läheisiä sukukieliä ja vaikka toisen maailmansodan jälkeen Suomessa puhuttu karjala on monessa suhteessa ”suomalaistunut”, sanasto- ja kielioppierojen vuoksi kielten keskinäinen ymmärrettävyys ei nykyisinkään ole aina itsestään selvää. Valtavirtasuomalaisista karjalankielisiä erottavat myös ortodoksinen usko ja kulttuuriperinteet. Karjalankielisen väestönsä ikaikaisuudesta huolimatta suomalainen yhteiskunta on vasta viime vuosina alkanut tulla tietoiseksi karjalankielisten kielellisestä ja kulttuurisesta erityisyydestä. Enemmistö suomalaisista tietää edelleenkin karjalankielisistä hyvin vähän: huomattava osa ei tiedä edes sitä, että karjalan kieli on olemassa ja että sitä on aina puhuttu myös Suomessa. Koska Suomen karjalankielisiä on toistaiseksi tutkittu tuskin lainkaan ja heistä on ylipäänsä kirjoitettu hyvin vähän, tietoa on toistaiseksi saatavilla niukasti. Olemassa oleva tieto sisältyy monesti vain sivujuonteena toisen maailmansodan evakoita käsitteleviin lähteisiin ja sen löytäminen on siksi myös karjalankielisille itselleen vaikeaa. Tämän raportin loppuun on koottu joitakin keskeisiä, tutkimuspohjaisia tietolähteitä, lisää tietoa löytyy englanninkielisestä raportista (Sarhimaa 2013).

Käsillä oleva raportti on suomenkielinen lyhennelmä ELDIA-projektissa tehdyn Suomen karjalankielistä vähemmistöä koskeneen tapaustutkimuksen tuloksista. ELDIA (European Language Diversity for All – Euroopan kielten moninaisuutta kaikille) oli Euroopan Unionin tutkimuksen 7. puiteohjelmastaan vuosina 2010-2013 rahoittama monitieteinen tutkimusprojekti. Sen tavoitteena oli ymmärtää, arvioida uudelleen ja edistää yksilön ja yhteiskunnan monikielisyyttä. Hankkeessa keskityttiin yhteensä kahteentoista uhanalaisia suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvaan yhteisöön kahdeksassa eri maassa: kveeneihin ja pohjoissaamelaisiin Norjassa, meänkielisiin Ruotsissa, karjalan- ja virokielisiin Suomessa, karjalaisiin ja vepsäläisiin Karjalan tasavallassa, setukaisiin ja võronkielisiin Virossa, vironkielisiin Saksassa sekä Itävallan ja Slovenian unkarilaisiin.

Kaikki ELDIAssa tutkitut kielet kuuluvat suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan. ELDIA-tutkimusten tulokset ovat kuitenkin yleistettävissä tutkittuja kieliä laajemminkin, ja niiden avulla voidaan edistää monikielisyyden tutkimusta ja kehittää kielipolitiikkaa myös muissa monikielisissä yhteyksissä sekä Euroopassa että sen ulkopuolella. Kokonaisuutena ELDIAssa tutkitut kielet kattoivat Euroopan kielivähemmistöjen yhteiskunnallisten olojen koko kirjon. Hankkeessa tutkittiin sekä traditionaalisia että uusia vähemmistöjä. Ensin mainittuja ovat alkuperäisvähemmistöt (esimerkiksi saame) ja kotoperäiset eli autoktoniset vähemmistöt kuten karjalankieliset Suomessa ja Venäjällä. Uusia muuttoperäisiä eli alloktionisia ryhmiä edustivat tutkimushankkeessa virolaiset Saksassa ja Suomessa. Osalle tutkituista kielistä – karjalalle, vepsälle, setolle, võrolle, kveenille ja meänkielille – on vasta hiljattain annettu kirjallinen muoto tai kirjakieli on vielä kehitteillä. Osalla taas, kuten unkarilla Sloveniassa ja

Itävallassa, virolla Suomessa ja Saksassa sekä suomen kielellä Ruotsissa, on jo vakiintunut kirjakieli.

ELDIA tuotti paljon uutta, yksityiskohtaista tietoa monikielisyydestä ja Euroopan kielten vuorovaikutuksesta. Tieto koottiin tapauskohtaisiin ja vertaileviin raportteihin sekä käytännönläheisiin uutiskirjeisiin ja toimintasuosituksiin. Projektin aikana myös kerättiin runsaasti uutta empiiristä aineistoa myöhempääkin tutkimusta varten. Kansainvälisestä ja tieteellisestä näkökulmasta katsoen tärkeimpiä tuloksia oli Euroopan kielten elinvoimaisuusbarometri (EuLaViBar). Se on työkalu, jonka avulla voidaan arvioida minkä tahansa kielen elinvoimaisuutta ja yksilöidä kielenkäytön alueita, jolla kyseisen kielen säilymistä ja kehittymistä tulee erityisesti tukea. Barometri palvelee akateemisen tutkimuksen lisäksi päättäjiä, kieliaktivisteja ja muita asiasta kiinnostuneita. Suomenkarjalaa koskeva elinvoimaisuusbarometri esitellään lyhyesti tämän raportin lopussa. Lisätietoja barometristä, sen luomisesta jollekin tietylle kielelle sekä barometrin tulosten käytöstä kielipolitiikan apuvälineinä löytyy koko ELDIA-projektin loppuraportista (<http://phaidra.univie.ac.at/o:304815>) sekä EuLaViBar-työkalupakista, joka on vapaasti luettavissa ja ladattavissa projektin monikieliseltä verkkosivulta www.eldia-project.org tai suoraan osoitteesta <http://phaidra.univie.ac.at/o:301101>. (Projektin pohjalta on ilmestymässä myös kirja: Johanna Laakso, Anneli Sarhima, Sia Spiliopoulou Åkermark & Reetta Toivanen: *Towards Openly Multilingual Policies and Practices*. Bristol: *Multilingual Matters*, 2016.)

ELDIA:n tapaustutkimus oli ensimmäinen Suomen karjalankielistä vähemmistöä käsittelevä systemaattinen ja laajamittainen tieteellinen tutkimus. Osa tuloksista on tutkimukseen perustuvaa faktatietoa tilanteesta, joka pääpiirteissään on karjalankielisten itsensä keskuudessa hyvin tiedossa. Osa tuloksista taas valottaa yhteisön ja kielen tilannetta ennen tarkastelemattomilta kannoilta. Tässä tiivistelmässä esitellään tuloksista vain pientä osaa. Tapaustutkimuksesta on olemassa yksityiskohtainen englanninkielinen raportti (Sarhima 2013). Englanninkielinen raportti samoin kuin tämä lyhennelmä on julkaistu myös kolmella Suomessa puhuttavalla karjalan kielen murteella ELDIA-projektin kansainvälistä vertaisarviontia noudattavassa julkaisusarjassa *Studies in European Language Diversity* (<http://phaidra.univie.ac.at/o:80726>). Julkaisut ovat vapaasti luettavissa ja tallennettavissa myös edellisen kappaleen lopussa mainitulta verkkosivulta.

Sarjan toimittajan huomautus: Tämä julkaisu valmistui ja ilmestyi paperilla jo vuonna 2013. Nyt marraskuussa 2015 verkotettavaan versioon on päivitetty muutamia julkaisutietoja sekä verkko-osoitteita.

2 Keitä ja mitä ELDIAssa tutkittiin ja miten tutkittiin

Suomen karjalankielisten juuret ovat Vienan Karjalassa, Aunuksessa, Petsamossa, Ilomantsin rajaseudun karjalaiskylissä tai historiallisessa Raja-Karjalassa eli maailmansotien välisen ajan Suomen itäisimmässä kulmassa Salmin, Suistamon ja Suojärven pitäjissä sekä osissa Korpiselän, Soanlahden ja Impilahden pitäjiä. Venäjän Vienan Karjalasta ja Aunuksesta karjalankielisiä tuli Suomeen jo ennen maan itsenäistymistä mutta erityisesti ensimmäisen maailmansodan pakolaisina. Toisen maailmansodan aikana Raja-Karjalan ja Petsamon karjalankieliset evakuoitiin muiden suomalaisten tavoin ja asutettiin pääasiassa Pohjois-Karjalaan, Kuopion ja Oulun seuduille sekä suurimpiin kaupunkeihin. Suomen karjalankielisistä ei ole olemassa minkäänlaisia virallisia tilastotietoja. Aktiivipuhujia arvioidaan olevan noin 5 000, kieltä jonkin verran taitavia noin 20 000.

Karjalankieliset suomalaiset muodostavat heterogeenisen, vaikeasti määriteltävissä olevan ja epäyhtenäisen vähemmistöryhmän, jonka kieleen perustuva ja etninen rajaaminen suomenkielisestä väestöstä on aina herättänyt keskustelua. Nykyisin ryhmä muodostuu yllä luetelluilla karjalankielisillä alueilla syntyneistä ja heidän niistä jälkeläisistään, joilla on ainakin jossain määrin rajakarjalainen tai vienankarjalainen identiteetti ja jotka ovat kiinnostuneita etnisen kielensä säilyttämisestä. Kaikki eivät suinkaan puhu sujuvasti karjalaa, mikä tekee termeistä ”karjalankielinen” ja ”karjalankielinen suomalainen” jossain määrin ongelmallisia. Lyhyiden vuoksi tässä raportissa viitataan ELDIAssa tutkittuun ryhmään yksinkertaisesti ”suomenkarjalaisina”, vaikka termiä yleisesti käytetäänkin viitattaessa laajempaan ryhmään, joka karjalankielisten lisäksi käsittää sekä Laatokan Karjalasta ja Karjalan kannakselta evakuoituidut suomenkieliset että sellaiset Suomen Etelä- ja Pohjois-Karjalassa asuvat tai sieltä kotoisin olevat, jotka identifioivat itsensä karjalaisiksi.

ELDIA oli monitieteinen projekti, jossa oli mukana kielitieteen, oikeustieteen, sosiologian ja tilastotieteen asiantuntijoita. Jokaista tutkittua kieliyhteisöä tarkasteltiin monesta näkökulmasta. Projektin ensimmäisessä vaiheessa kielitieteilijät kokosivat ja analysoivat ennen ELDIAa olemassa olleen tutkimustiedon kielestä ja sen puhujista sekä historiallisesta, lainsäädännöllisestä, poliittisesta ja kulttuurisesta viitekehystä. Sosiologit tutkivat kielen ja sitä puhuvan yhteisön kuvaa enemmistö- ja omankielisessä mediassa. Lakitieteilijät analysoivat lainsäädäntöä tutkitun kielen ja yhteisön kannalta. Seuraavassa vaiheessa kerättiin kyselytutkimuksella ja haastatteluin uutta tietoa sekä tutkitun vähemmistön jäseniltä että kontrolliryhmältä eli muilta suomalaisilta. Tämän aineiston analysoivat ja siitä kirjoittivat projektin kielitieteilijät. Tässä lyhennelmässä keskitytään kielitieteellisen osuuden tuloksiin. Lakianalyysien tulokset on julkaistu erillisissä raporteissa, jotka ovat luettavissa ja tallennettavissa edellä mainitulta verkkosivulta.

ELDIA:n kyselytutkimus toteutettiin kaikissa tutkituissa maissa yhtenäistä kyselylomaketta käyttäen. Kartoituksessa käytettiin kahta erilaista lomaketta, joista toinen oli tarkoitettu

kohderyhmälle, siis suomenkarjalaisille, ja toinen kontrolliryhmälle eli kaikille muille suomalaisille.

Suomen karjalankielisille suunnatun kyselylomakkeen saajat valittiin seuraavien seurojen jäsenrekistereistä: Korpiselkä-seura, Korpiselän pitäjäseura, Salmi-Seura, Suistamo Seura, Suistamon Perinneseura, Suojärven pitäjäseura, Impilahti-Seura, Ent. Salmilaiset, Helsingin seudun Soanlahtelaiset, Helsingin Suojärveläisten Seura, Soanlahtelaisten seura, Karjalan Kielen Seura, Karjalan Sivistysseura, Pohjois-Viena -seura, Kuusamo-Viena-seura ja Uhtua-seura. Suurinta osaa rekistereistä käytettiin Karjalan Liiton ylläpitämän keskusrekisterin pohjalta. Kaikilta karjalaisseuroilta pyydettiin lupa jäsenrekisterin käyttöön; vain yksi seuroista kieltäytyi vedoten jäsentensä lakisääteiseen yksityisydensuojaan. Vastaanottajat valittiin niin kutsuttua stratifioitua satunnaisotantaa noudattaen: seuran jäsenmäärän suhde kaikkien seurojen jäsenmäärään määräsi sen, monelleko seuran satunnaisesti valitulle jäsenelle lomake lähetettiin. Kontrolliryhmän kyselylomakkeen saajat poimittiin niin ikään stratifioidulla satunnaisotannalla Suomen väestörekisteristä. Äidinkielekseen suomen ilmoittaneiden lomakkeen saajien suhteellinen osuus samoin kuin äidinkielekseen ruotsin tai vaikkapa venäjän tai vietnamin ilmoittaneiden määrä vastasi kunkin kielen puhujien suhteellista osuutta Suomen kokonaisväestöstä. Äidinkielekseen ruotsin ilmoittaneille lomake lähetettiin ruotsiksi, kaikille muille kontrolliryhmään valikoituneille suomeksi. Suomessa puhutaan kolmea eri karjalan kielen murretta: pohjois- eli vienankarjalaa, eteläkarjalaa (jota puhujat itse kutsuvat nykyisin varsinaiskarjalaksi) ja livviä eli aunuksenkarjalaa. Koska yhteistä kirjakieltä ei ole, kyselylomake lähetettiin kaikille vastaanottajille suomeksi ja kaikilla kolmella karjalan murteella.

Kohderyhmän kyselylomake koostui 63 kysymyksestä tai pikemminkin kysymysryppäästä, sillä monet kysymykset sisälsivät useita osia ja eri vaihtoehtoja. Kysymysten todellinen määrä oli 373. Niistä 31 oli avoimia kysymyksiä, joihin vastaajien tuli kirjoittaa itse, loput olivat monivalintakysymyksiä, joissa vaihtoehdot oli määritelty valmiiksi. Kontrolliryhmän kyselylomake koostui 47 kysymysjoukosta. Todellinen kysymysten määrä oli 305, avoimia kysymyksiä niistä oli 20.

Kohderyhmän kyselylomakkeeseen sisältyi taustatieto-osio, jossa kysyttiin vastaajan ikää, syntymäpaikkaa, koulutusta ja ammattia. Toinen osio keräsi kielenkäyttöä koskevia taustatietoja: keneltä ja milloin vastaaja oli oppinut karjalaa ja suomea ja mitä kieltä tai kieliä hän käyttää perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa. Kouluiän kielenkäyttöä tiedusteltiin erikseen. Kolmannessa osiossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan omaa kielitaitoaan karjalan, suomen ja useiden muiden kielten osalta ja vastaamaan kysymyksiin kielenkäytöstä erilaisissa yksityisissä ja julkisissa kielenkäyttötilanteissa. Neljäs osio keräsi tietoa asenteista eri kieliä kohtaan ja halukkuudesta käyttää eri kieliä erilaisissa yhteyksissä. Tämä oli kyselylomakkeen laajin ja monimutkaisin osa. Vastaanottajia pyydettiin arvioimaan eri väittämiä vähemmistö- ja enemmistökielen käytöstä ja kielten sekoittamisesta. Osion viimeinen osa käsitteli kielen vaalimista ja oikeakielisyyttä. Viides osio täydensi kahta edellistä, ja siinä tiedusteltiin, miten vähemmistökieli on läsnä lukuisilla eri julkisilla alueilla.

Kuudennessa osoiossa kerättiin tietoa kulttuurin kulutuksesta sekä tiedotusvälineiden ja uusmedian käytöstä eri kielillä. Kontrolliryhmän kyselylomake oli rakenteeltaan samanlainen, mutta kysymyksiä oli vähemmän ja osa kysymyksistä oli muotoiltu eri tavoin kuin suomenkarjalaisille suunnatussa lomakkeessa.

Haastatteluja tehtiin yhteensä kuusitoista. Niistä neljässätoista haastateltiin suomenkarjalaisia. Näistä haastatteluista kuusi oli ryhmähaastatteluja ja kahdeksan yksilöhaastatteluja. Yhteen ryhmään koottiin kieliaktivisteja, viisi muuta ryhmää muodostettiin ikäryhmittäin: 18-29 -vuotiaat, 30-49 -vuotiaat miehet, 30-49 -vuotiaat naiset, 50-65 -vuotiaat, yli 65-vuotiaat. Ryhmähaastatteluissa painotettiin nykyvanhempien ikäryhmää kokoamalla 30-49 -vuotiaista kaksi haastatteluryhmää, joista toinen koostui vain naisista ja toinen vain miehistä. Kahdeksan yksilöhaastattelua tehtiin siten, että jokaista ikäryhmää kohden haastateltiin yhtä naista ja yhtä miestä. Kontrolliryhmän edustajia haastateltiin kahdessa ryhmähaastattelussa. Ensimmäiseen kutsuttiin median edustajia ja toiseen poliitikkoja ja virkamiehiä. Haastatteluissa käsiteltiin samoja aiheita kuin kyselytutkimuksessa: monikielisyyttä ja sen merkitystä yksilölle ja yhteiskunnassa, kieltä ja identiteettiä, suhdetta omaan kieleen tai omiin kieliin ja muihin kieliin, Suomessa puhutun karjalan tilannetta ja tilaa sekä sitä, mitä suomenkarjalan elvyttämiseksi ja säilyttämiseksi tulisi ja voisi tehdä.

3 Valikoima keskeisiä tuloksia

3.1 Karjalan kielen asema Suomen lainsäädännössä

Suomessa kielten laillisen aseman määrittelevät perustuslaki, kielilaki, saamen kielilaki sekä asetus, joka määrittelee alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan ja kansallisten vähemmistöjen suojelua nauttivat kielet. Perustuslaki ja kielilaki määrittelevät suomen ja ruotsin kansalliskieliksi ja saamen perustuslaillilla tunnustetuksi alkuperäiskieleksi. Saamen kielilaki määrittelee saamelaisten kielelliset oikeudet yksityiskohtaisemmin: perustuslain pykälä 17 takaa saamelaisille (”alkuperäiskansana”) sekä ”romaneille ja muille ryhmille” oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Karjalan kieli on Suomen lainsäädännössä liitetty yli sadan ”muun” Suomessa puhutun kielen joukkoon. Samalla tavoin koulutusta koskeva lainsäädäntö pyrkii turvaamaan kaikkia muita kieliä puhuvien oikeudet opiskella omaa kieltään ja näin ollen säilyttää perintökielensä. Lainsäädäntö näyttää kuitenkin suosivan viimeaikaisia maahanmuuttajaryhmiä ja heidän kieliään perinnäisten vähemmistökielten kustannuksella. Esimerkiksi tiettyjä valtion tukia voidaan myöntää ainoastaan maahanmuuttajakielten opetukseen, kun taas karjalan opetukseen on sovellettu tiukempia kriteerejä ja useimmat karjalan kielen valtiontukea koskevat budjetti- ja muut parlamentaariset aloitteet ovat tulleet hylätyiksi.

Suomi ratifioi alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan vuonna 1994 ja kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen vuonna 1998. Alueellisiksi tai vähemmistökieliksi määritellyt kielet on määritelty alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanoa koskevassa asetuksessa. Suomen eduskunta päätti 27.11.2009 korjata säädöstä ja sisällyttää siihen karjalan kielen ei-alueellisena vähemmistökielenä romanikielen ohella. Tämä ensimmäinen virallinen karjalan kielen tunnustaminen Suomessa puhuttavaksi vähemmistökieleksi takaa karjankielisille lapsille oikeuden saada opetusta perinnekielellään (ks. Perusopetuslaki 21.8.1998, § 10 Opetuskieli). Lisäksi se antaa mahdollisuuden saada valtionavustusta opetuksen järjestämiseen. Päinvastoin kuin yleisesti luullaan, säädösmuutos ei muuttanut karjalan kielen laillista asemaa Suomessa. Sillä ei toistaiseksi myöskään ole ollut varsinaisia lainsäädännöllisiä seurauksia. Karjalan Kielen Seura on tehnyt useita aloitteita, joita tämän raportin kirjoittamisen aikaan käsiteltiin eri hallintoelimissä. Tietoa aloitteiden kohtalosta saa seuraamalla Karjalan Kielen Seuran kotisivua ja erityisesti seuran julkaisemaa karjalankielistä lehteä Karjal Žurnualu.

Lukuisat vähemmistöt joutuvat eri puolilla maailmaa taistelemaan oikeudestaan ”kuulua” asuinalueelleen. Suomen karjalankielisten taistelut taas liittyvät poliittisiin kiistoihin, jotka ovat seurausta heidän suoraviivaisesta sisällyttämisestään osaksi Suomen kansaa. Jopa nykyisin poliittisissa väittelyissä ja karjalaisjärjestöjen edustajien ja suomalaisten

virkamiesten neuvotteluissa nousee toisinaan vielä esiin väite ”on epäselvää, onko karjala itsenäinen kieli”.

3.2 Media-analyysien tuloksia

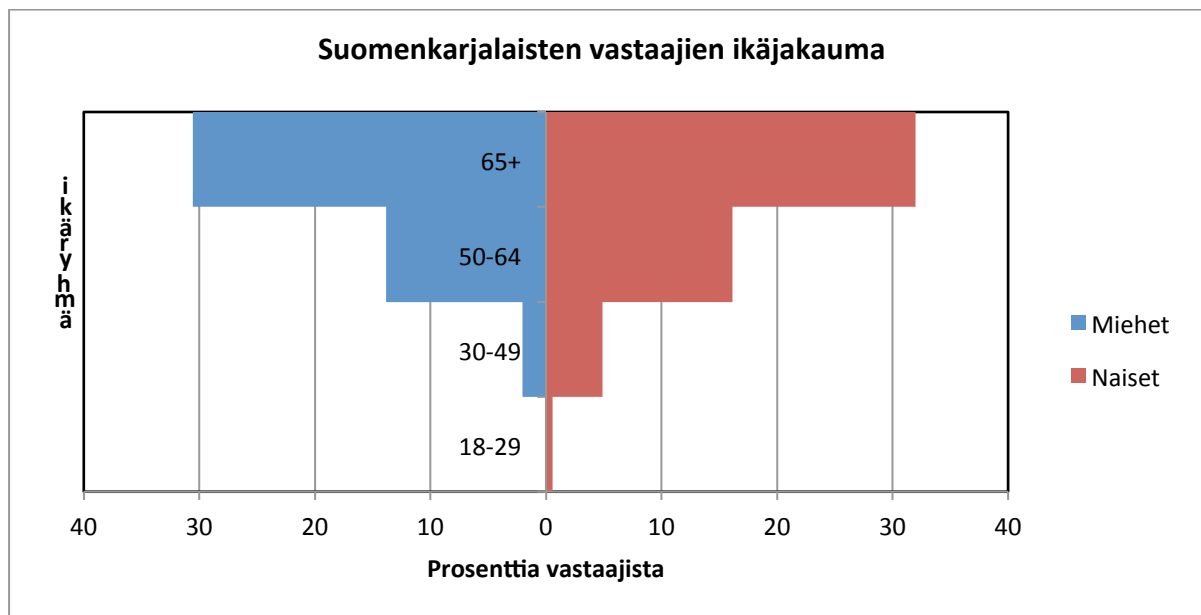
ELDIA:n media-analyysien tavoite oli selvittää, kuinka vähemmistökieliä, kielen säilyttämistä, kielen menettämistä ja elvyttämistä käsitellään vähemmistökielisessä mediassa ja kuinka enemmistökielisessä mediassa. Analysoitu suomenkarjalainen media-aineisto oli poimittu kolmesta aikakausjulkaisusta (Karjalan Heimo, Nuori Karjala ja Oma Suojärvi) ja yhdestä sanomalehdestä (Karjala). Lisäksi analysoitiin esimerkkejä internetin keskustelufoorumeilta ja yhdestä karjalankielisestä blogista. Enemmistömediasta tarkasteltavina olivat Helsingin Sanomat ja Kaleva. Tarkasteluajanjaksoja oli kolme: vuodet 1998, 2005 ja 2010-2011.

Suomenkarjalaisen median analyysi paljasti, että karjalan kieltä käytetään tutkituissa julkaisuissa suhteellisen vähän. Myönteinen tulos oli se, että kun vielä 1998 kirjoituksissa pidettiin karjalan kielen häviämistä Suomessa väistämättömänä, jo 2005 kirjoituksissa alettiin puhua kielipesistä, karjalan kirjakielen tarpeesta, kielen tulevaisuudesta ja aikuisten kielenoppimisesta. Vuonna 2011 kirjoitukset olivat vieläkin myönteisempiä: esimerkiksi Karjala-lehden mukaan ”*Karjalan kieli elää todellista nousukauttaan ja sen harrastus on voimakkaampaa kuin koskaan aiemmin*” (Karjala 9.12.2010: 1). Ajanjaksojen tarkastelu osoitti myös, että siinä missä karjalaa 1998 luonnehdittiin ”*häviäväksi kieleksi*” ja se määriteltiin vielä vuonna 2005 usein ”*suhtehešša šuomeh no lähisukukielenä*”, vuoden 2010-2011 kirjoituksissa karjalan kieleen viitattaessa käytetään usein sellaisia arvostavia ilmauksia kuin kaunis, rikas, rakas ja virallinen.

Analyysien valossa sekä Helsingin Sanomat että Kaleva kirjoittavat säännöllisesti vähemmistöistä, vähemmistöjen koulutuksesta, uusista laista ja kielenkäytöstä mutta äärimmäisen harvoin mitään Suomen karjalankielisestä vähemmistöstä. Suurin osa vähemmistökieliä tai kielivähemmistöjä käsittelevistä artikkeleista koskevat ruotsinkielisiä suomalaisia, Pohjois-Suomen saamelaisyhteisöjä tai maahanmuuttajia. Silloinkin kun karjalankieliset mainitaan, kyse on Suomen ulkopuolella asuvista karjalaisista tai karjalaisista, jotka ovat hiljattain muuttaneet Suomeen. Karjalan kieltä Suomessa koskevia kysymyksiä ei tarkastella, ja kieli mainitaan ainoastaan ohimennen muiden ongelmien tai kysymysten yhteydessä.

3.3 Kyselytutkimuksen tuloksia

Suomenkarjalaisista kyselylomake lähetettiin yhteensä 1034 vastaanottajalle. Lomakkeita palautui n. 370, joista 356 oli ”käyttökelpoisia” eli vastaaja oli vastannut yli 50:iin kysymyksistä. Vastaajista 285 (80%) täytti suomenkielisen ja 71 karjalankielisen kyselylomakkeen: 34 vastaajaa oli valinnut eteläkarjalaisen, 24 livvinkarjalaisen ja 13 vienankarjalaisen version. Vastaajien ikäjakauma on esitetty seuraavassa kuviossa:

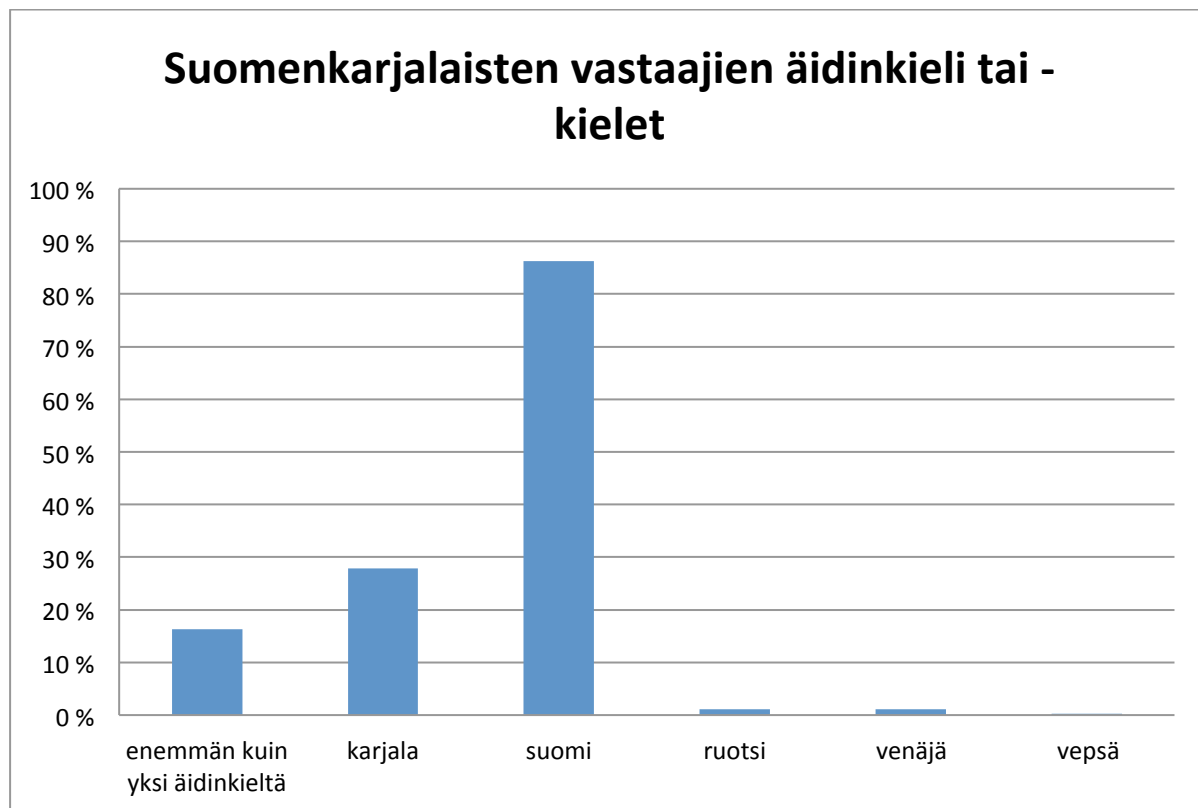
Kuvio 1. Suomenkarjalaisten vastaajien ikäjakauma

Kuten kuviosta näkyy, vastaajissa oli hieman enemmän naisia kuin miehiä ja selvästi eniten vanhimman ikäryhmän edustajia eli yli 65-vuotiaita, kun taas nuorimman ikäryhmän edustajia oli tuskin lainkaan. Kuvion antama kuva karjalanpuhujien ikärakenteesta on varmasti oikean suuntainen, mutta on tärkeä muistaa, että otospohja oli pitäjäseurojen jäsenrekisterit ja seuroilla on vähemmän nuoria kuin varttuneita jäseniä. ELDIA-projektin tulosten valossa myös keski-ikäisiä ja nuoria karjalantaitajia – jopa teinejä ja lapsia – on Suomessa enemmän kuin aiemmin yleisesti arveltiin. Eri sukupolvien karjalanpuhujia yhdistää nimenomaan halu oman kielen vaalimiseen ja säilyttämiseen tulevaisuudessakin.

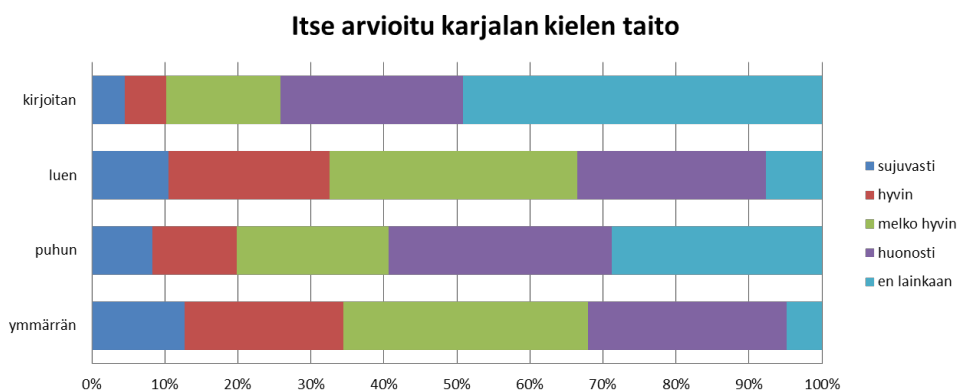
Kuva 1. Nuoria suomenkarjalaisia valmistautumassa ryhmähaastatteluun Nurmeksessa 5.3.2011.

Kuten alla olevasta kuviosta näkyy, suomenkarjalaisista vastaajista hieman yli 16% ilmoitti, että heillä on enemmän kuin yksi äidinkieli. 28% ilmoitti äidinkielekseen tai yhdeksi niistä karjalan. 86% ilmoitti äidinkielekseen tai yhdeksi niistä suomen. Yhteensä vähän päälle 3%:n äidinkieli tai yksi niistä oli ruotsi, venäjä tai vepsä.

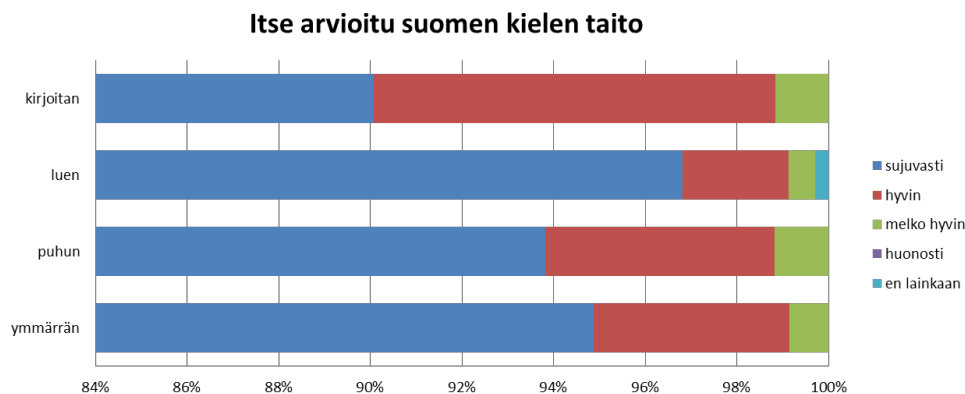

Kuvio 2. Suomenkarjalaisten vastaajien äidinkieli tai -kielet

Seuraavat kaksi kuviota havainnollistavat, kuinka useimmat vastaajista arvioivat osaavansa suomea paremmin kuin karjalaa:

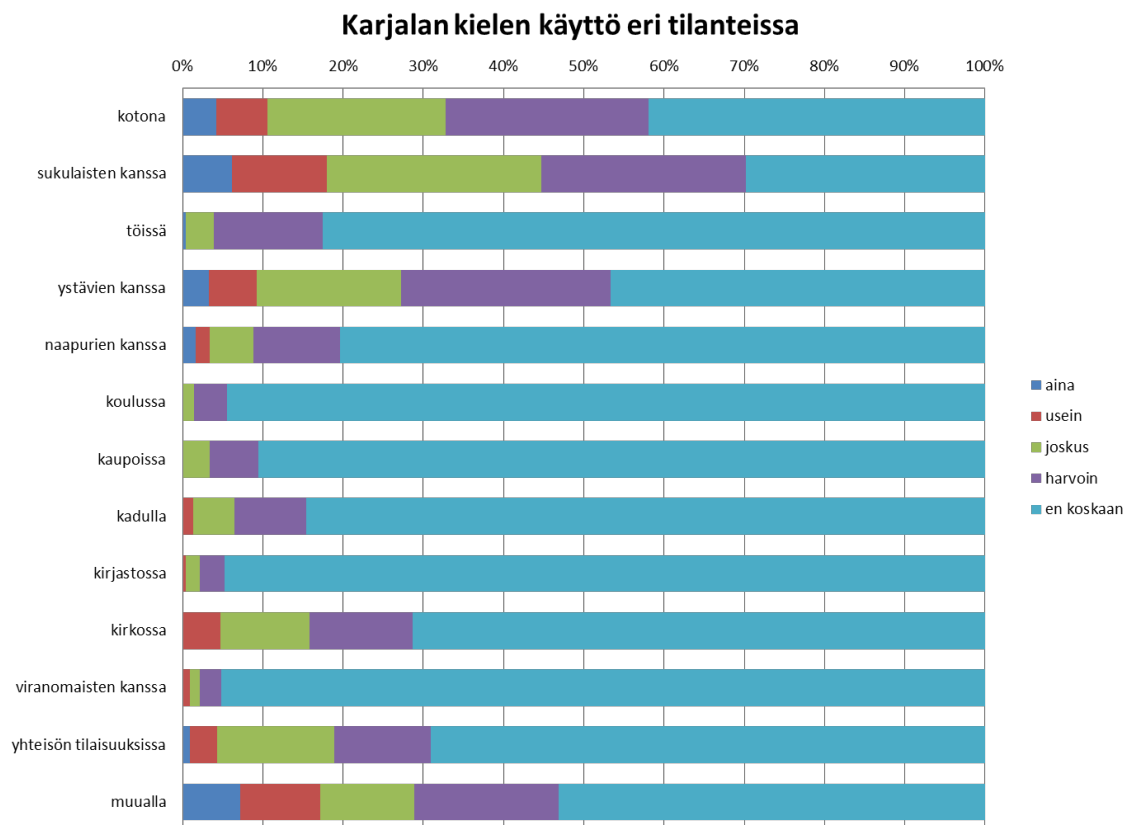
Kuvio 3. Itse arvioitu karjalan kielen taito

Kuvio 4. Itse arvioitu suomen kielen taito

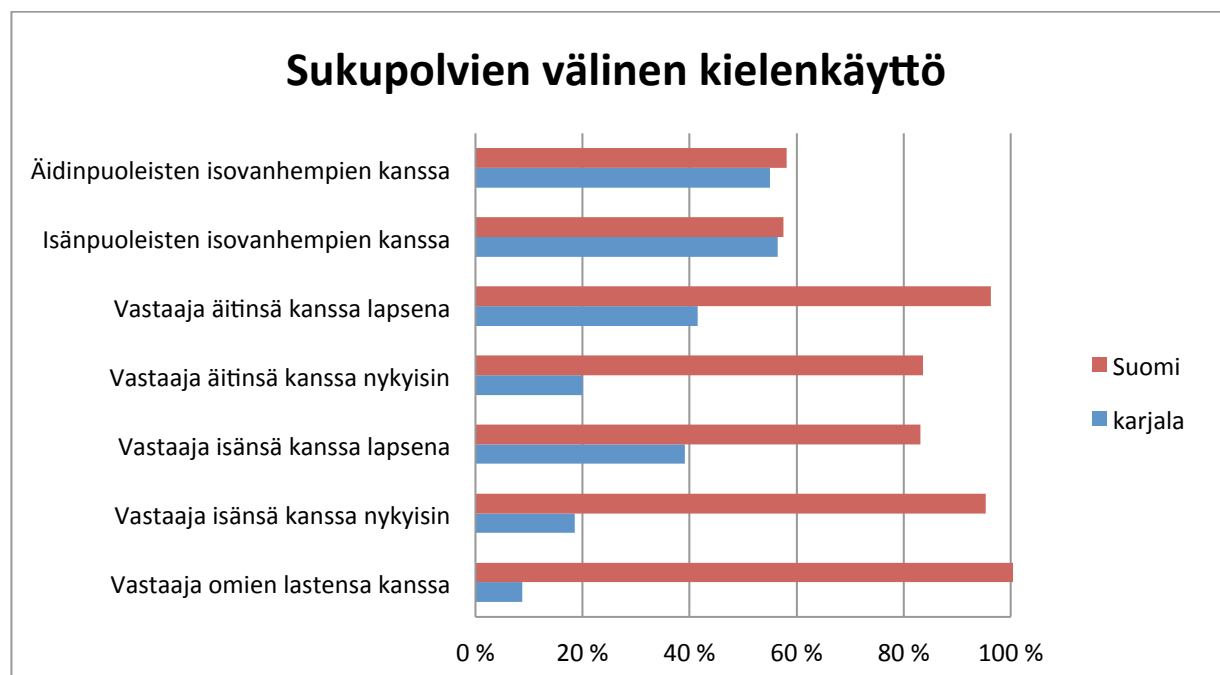
Kuvioista voi myös lukea, että vastaajat arvioivat suomen kielen taitonsa kautta linjan huomattavasti paremmaksi kuin karjalantaitonsa. Yli 90% vastasi kirjoittavansa, puhuvansa, lukevansa ja ymmärtävänsä suomea sujuvasti, kun taas karjalaa arvioi 6% kirjoittavansa, 10% lukevansa, 8% puhuvansa ja 13% ymmärtävänsä sujuvasti. Yksikään vastaaja ei ilmoittanut, että ei osaa suomea lainkaan. Vastaajista 4% ei oman arvionsa mukaan osaa kirjoittaa, 8% lukea ja 29% puhua karjalaa lainkaan, ja 5% vastaajista raportoi, että ei edes ymmärrä sitä.

Kuten seuraavassa kuviossa on vaaleansinisellä osoitettu, suurimmassa osassa tutkituista kielenkäyttötilanteissa valtaosa vastaajista ei käytä karjalaa koskaan. Erityisen harvoin karjalaa käytetään koulussa, kaupoissa, kirjastossa ja viranomaisten kanssa. Erityisen paljon sitä käytetään sukulaisten ja ystävien kanssa sekä kotona: 70% vastaajista ilmoitti käyttävänsä karjalaa ainakin toisinaan sukulaistensa kanssa, yli puolet kotona ja vähän vajaa puolet ystäviensä kanssa.

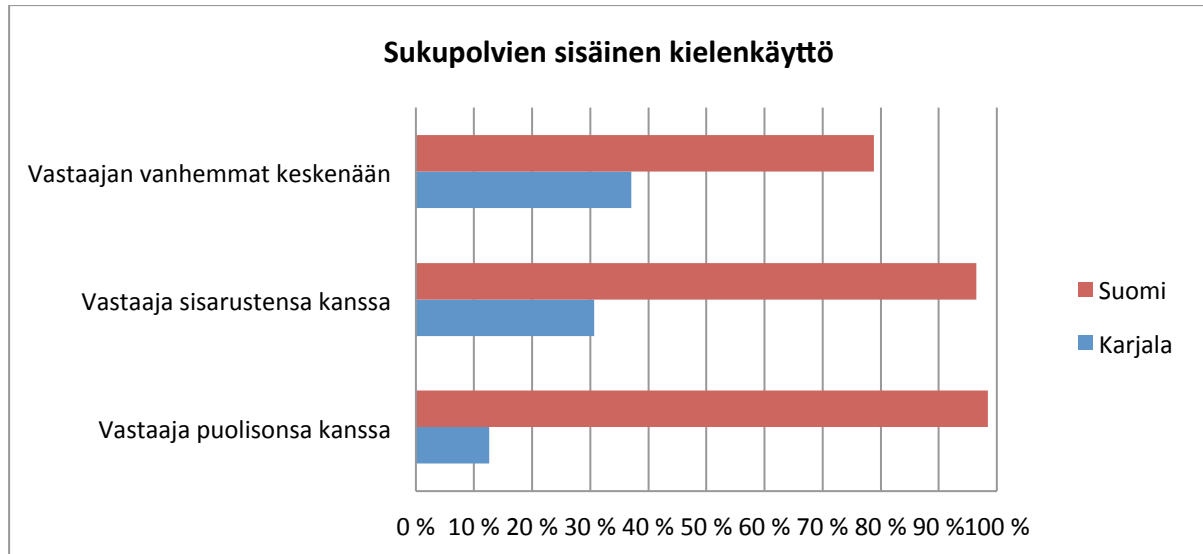

Kuvio 5. Karjalan kielen käyttö eri tilanteissa

Seuraavat kaksi kuviota havainnollistavat suomen kielen käytön lisääntymistä sukupolvien välisessä kanssakäymisessä sukupolvesta toiseen:

Kuvio 6. Sukupolvien välinen kielenkäyttö

Kuvio 7. Sukupolvien sisäinen kielenkäyttö

Kuvioista voi nähdä, kuinka ydinperheissä karjalan taito on väistymässä. Yli puolet vastaajista kertoi isovanhempien puhuneen hänelle karjalaa, noin 40% raportoi vanhempiensa puhuneen sitä hänelle hänen ollessaan lapsi mutta vain vajaat 9% vastaajista puhuu karjalaa omille lapsilleen. Suomi näyttäisi vallanneen alaa karjalalta myös siten, että noin puolet niistä vanhemmista, jotka olivat puhuneet vastaajalle karjalaa tämän lapsuudessa, puhuu tälle nykyisin suomea. Myös sukupolvien sisäisessä kielenkäytössä suomen kielen käyttö on lisääntynyt lapsuudenperheestä vastaajan omaan perheeseen: Noin 40% vastaajien vanhemmista puhui keskenään karjalaa, 30% vastaajista puhuu tai puhui sitä sisarustensa kanssa mutta vain 12% puolisonsa kanssa.

ELDIA:n haastatteluista kävi ilmi, että nykyisin on yhä enemmän sellaisia suomenkarjalaisia, jotka eivät ole oppineet karjalaa kotona mutta haluaisivat osata sitä. Noin 60-vuotias mies kuvasi haastattelussa lapsuudenperheensä kielenkäyttöä näin:

(1)

no minul ei kois paistu karjalakse, muga kui, () kostjat tultih t- ta rodnat ni sillo, allettih paginal. minä vasta nygöi, () nygöi, v- uosituhat keskes olen opastunnu, vähä vähiä, () vabaaopistol da k-, () kaiken moisil kurssiloil ta, tuota vähä vähiä sit. n- nygöi meil on moine, o- opintokerähmä mis myö vähäisen ikraitsemma ja pagisemmaki. ()

'no, minun kotonani ei puhuttu karjalaa, siten että, kun tuli vieraita tai sukulaisia niin silloin alettiin puhua. Minä olen vasta nyt, nyt vuosituhanen vaihduttua olen oppinut, pikku hiljaa vapaaopistolla ja kaikenlaisilla kursseilla ja, tuota pikku hiljaa sitten. Nyt meillä on sellainen opintopiiri, jossa vähän pelaamme ja juttelemmekin'.

Tähän monelle suomenkarjalaiselle omakohtaisesti tuttuun tilanteeseen on monia syitä. Toinen maailmansota johti rajakarjalaisten ja petsamolaisten asuinalueiden menetykseen ja karjalankielisten hajoamiseen eri puolille Suomea. Karjalankielisten suuri liikkuvuus jo heti sodanjälkeisinä vuosina hajotti kieliyhteisöjä lisää. Huomattavan monet avioituivat suomenkielisten kanssa ja usein perheen kotikieleksi tuli suomi. Karjalankieliset myös

tarttuivat hanakasti mahdollisuuksiin kouluttautua: karjalaisryhmän vastaajista oli hieman suurempi osuus korkeasti koulutettuja kuin kontrolliryhmän vastaajista ja tilastojen mukaan Suomen väestöstä yleensä. Koulutuksen kielenä suomi syrjäytti karjalaa käytöstä lisää. Ennen kaikkea karjalan kielen väistymistä vauhditti kuitenkin se, että suomalainen yhteiskunta ei ymmärtänyt karjalankielisten kielellistä ja kulttuurista erityisyyttä eikä aivan viime vuosiin asti ole tukenut niiden säilymistä millään tavalla. Kuten seuraavat haastattelusitaatit kuvastavat, kielellisen mukautumisen paine oli kova, ja sitä lisäsi usein kohdattu ymmärtämättömyys ortodoksista kulttuuria kohtaan:

(2)

Nainen, ikäryhmä 50-65:

ka miun perehes ni, miun vahnin, velli on, roinu nelläkymmenseitsemän, da mie kuuskymme yks. a me-, muut eivät, eivät pagise karjalakse. mi oon se ainut. et, heidy on kiusattu koulus, minuu ei oo. et miul ei semmosta, semmosta oo. ((yleistä myötäilevää mutinaa)) miul ei muamo da tuatto eivät, eivät pagissu karjalakse. kodis. ((yleistä myötäilevää mutinaa)) ihan vai sen tagii et lapsie ei sit kiusattas. ((yleistä myötäilevää mutinaa)) ne opastus suomen kieleh.

'No minun perheessäni niin, minun vanhin veljeni on syntynyt neljäkymmentä seitsemän, ja minä kuusikymmentä yksi. Mutta me-, muut eivät puhu karjalaa. Minä olen se ainoa. Että heitä on kiusattu koulussa, minua ei ole. Että minulla ei semmoista, semmoista ole. ((yleistä myötäilevää mutinaa)). Minulle eivät äiti ja isä, eivät, eivät puhuneet karjalaksi. Kotona. (yleistä myötäilevää mutinaa)). Ihan vain sen takia, että lapsia ei sitten kiusattaisi. ((yleistä myötäilevää mutinaa)) että he oppisivat suomen kielen.'

(3)

Nainen, ikäryhmä 30-49:

mummi nin, krhöm jollaki tavalla, tai sit mitä, ee- ku siellä todella sitte kiusattii ja, siis Nurmijärvellä tuolla Helsingin seudulla niinku, () paljo ryssiteltii ja semmosta et sitte just hän esimerkiks halus sitte että niinku lapsi- lapsia ei kastettas ortodoksiksi muuta et ei niinku leimattas sitten, kun ne on semmosia ihmisiä jotka on tuntenu hänet niinku Vienan, (--) ilmeisesti niinku sitte, niitten oma heimolaisten kanssa niinku jonkun verran puhu niinku sitä karjalaa muuten aika paljon koko sen, niinku halus hukata, tai sillee niinku ei tuonu millään tavalla esille sitä. mutta sitte mulla itellä on hirveen voimakas - sitte jotenki minulle halus välittää sitä.

(4)

Nainen, ikäryhmä 30-49:

meillä vähä oli semmonen tilanne että, että ku mie olin lapsi ja nuori nin, siis mi- mie oon asunu Outokummussa lapsena [1980-luvulla]. niin, se se oli hyvin vahvasti peitettyä se karjalaisuus. vielä, vielä et meillä ala-asteella ryssiteltiin ja oli tällästä.

Toistaiseksi yhteiskunnan antama taloudellinen ja moraalinen tuki on ollut vaatimatonta ja riittämätöntä karjalan kielen pelastamiseksi. Viimeisten parin vuoden aikana myös päättäjät ja virkamiehet ovat kuitenkin ymmärtäneet, että Suomen karjalankielisiä on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti ja että yhteiskunnan on osallistuttava karjalan kielen ja kulttuurin elvyttämiseen. Kontrolliryhmän haastatteluun osallistunut valtion virkanainen pitää viranomaisten toimintaa tärkeänä osana karjalan kielen aseman vakiinnuttamista:

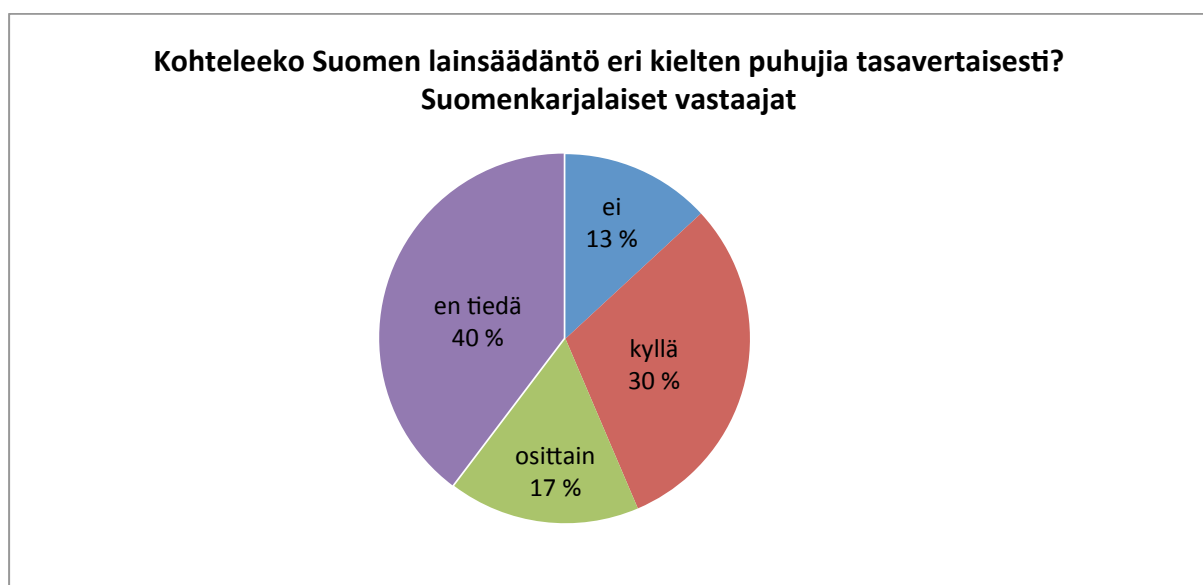
(5)

me tehdään nyt ensimmäistä kertaa meidän vaalitiedote myöskin karjalan kielellä ja yritimme lähettää koko pinkkaan kaikki kakskyt kieltä johonkin mainoskäännöstoimistoon, no ei löytynyt tietyksi sellasta joka olis suostunu sen karjalan, kyllä näitä harvinaisempia maahanmuuttajakieliä saimme mut ei karjalankielenkääntäjää ollu. Sitte tietysti karjalan kielen seura () auttaa meitä sitte siinä siinä sen tota kääntämisessä mut toi on taas esimerkki siitä että niinkun törmätään näihin rajoihin koska kyllähän yks tapa vakiinnuttaa on on nyt sitte se että viranomaset ((puhelin soi)) niinku omassa tuotannossaan pikkuhiljaa huomioi myös karjalankieltä niinkun on ruvettu huomioimaan saamen kieliä esimerkiks.

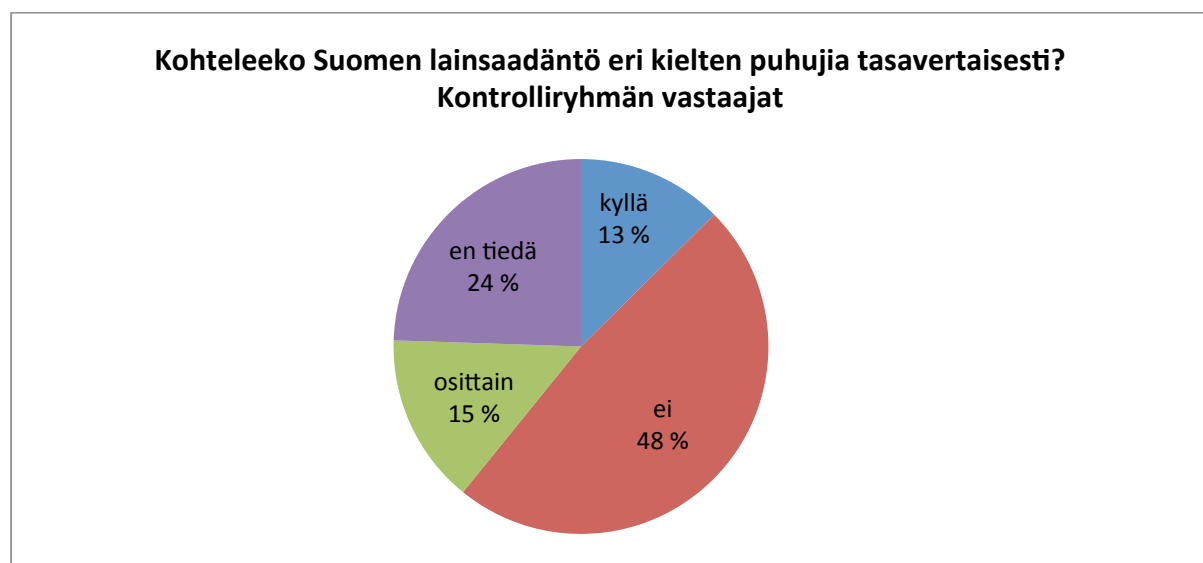
Suomalainen yhteiskunta on aivan viime vuosina alkanut kiinnittää yhä enemmän huomiota myös karjalankielisten jäsentensä kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin. Joensuuhun perustettiin karjalan kielen professuuri vuonna 2008. Vuoden 2009 asetusmuutoksen myötä karjala otettiin mukaan Euroopan neuvoston alueellisten ja vähemmistökielten peruskirjan edellyttämään raportointiin Suomessa puhuttavien alueellisten ja vähemmistökielten tilasta. Karjalan elvyttämishankkeille voi nyt hakea valtion tukea. Vuodesta 2011 karjalan on voinut merkitä äidinkielekseen väestörekisterikeskuksen ylläpitämään väestötietojärjestelmään. Saman vuoden eduskuntavaaleissa vaalitiedote annettiin ensimmäisen kerran myös karjalaksi. Näin tehtiin myös vuoden 2012 presidenttivaaleissa. Syksyllä 2012 Itä-Suomen koulu alkoi ensimmäisenä peruskouluna Suomessa opettaa karjalaa valinnaisena vieraana kielenä. Vuoden 2012 lopussa karjalankieliset tiedotusvälineet otettiin lehdistötuen piiriin. Samoihin aikoihin Pohjois-Karjalan maakuntaliitto ja Karjalan Kielen Seura perustivat yhteistyönsä virallistamiseksi Karjalaisen kotiseutualueen Pohjois-Karjalaan.

Kiitos siitä, että yhteiskunta on alkanut ymmärtää karjalankielisten jäsentensä oikeutta omaan kieleensä ja kulttuuriinsa ja niiden kehittämiseen, kuuluu alkujaan varsin pienelle mutta jatkuvasti kasvavalle joukolle kieliaktivisteja. Sodanjälkeisistä vuosista alkaen puuhanaiset ja –miehet vaalivat kulttuuriperintöä pitäjäseuroissa. Ensimmäiset yritykset nostaa suomenkarjalan tilanne valtakunnan päättäjien tietoisuuteen tehtiin jo 1970-luvun lopulla, jolloin Paavo Harakka kävi eduskuntavaalikampanjaansa myös karjalaksi. Ensimmäinen karjalan kielen asemaa ja tilaa koskenut kirjallinen kysymys tehtiin eduskunnassa 1989. 1990-luvun puolivälistä alkaen, jolloin Karjalan Kielen Seura perustettiin, karjalankieliset ovat yhä näkyvämmiin vaatineet kielellisten ja kulttuuristen ihmisoikeuksiensa kunnioittamista ja tukea kielen ja kulttuurin elvyttämiseen.

ELDIA:n tutkimustulosten valossa lainsäädännön koetaan olevan karjalan tukemisen suhteen välinpitämätöntä. Sekä Suomen karjalankielisille kohdistetussa että kontrolliryhmän kyselylomakkeessa kysyttiin vastaajien mielipidettä siitä, kohteleeeko Suomen lainsäädäntö kaikkien kielten puhujia tasavertaisesti. Kuten ensimmäisestä alla olevista kuvioista näkyy, suomenkarjalaisista vastaajista lähes puolet, 47%, oli sitä mieltä, että ainakin jossakin määrin näin voi sanoa. Kuvioista jälkimmäinen paljastaa, että kontrolliryhmän vastaajista samaa uskoi huomattavasti harvempi, vain 28%, kun taas lähes puolet heistä sanoi arvelevansa, että laki ei kohtele eri kielten puhujia yhdenmukaisesti; suomenkarjalaisista tällä kannalla oli vain 13%.

**Kuvio 8. Kohteleeeko Suomen lainsäädäntö eri kielten puhujia tasavertaisesti?
Suomenkarjalaiset vastaajat**

**Kuvio 9. Kohteleeeko Suomen lainsäädäntö eri kielten puhujia tasavertaisesti?
Kontrolliryhmän vastaajat**

Myös arjessa karjalankieliset kamppailevat edelleenkin kielensä tunnustamisen ja hyväksymisen puolesta. Kuten alla olevista lainauksista käy ilmi, esimerkkinä siitä, mitä on mahdollista ja mitä pitäisi saavuttaa, käytetään usein Suomen saamenkielistä vähemmistöä:

(6)

Nainen, ikäryhmä 30-49:

saamelaiset on kielelleen saanu sen statuksen ni se on, sen jälkeen on virallinen status ollu, sitä on pystytty elvyttämään. ihan samalla tavalla karjalan kielen suhteen, etät jos se myö-, jos se mielletään Suomessa kielivähemmistöksi, ni sitten sillä on jonkunnäkönen virallinen paikka Suomessa ja sitä pystytään systemaattisesti sitte kehittämään. mitä tähän mennessä ei oo voitu tehdä.

Nainen 2:

nii ja saamen kieli kumminkin on ollu edistysaskeleena että, mehän tullaan perässä.

(7)

Nainen, ikäryhmä 30-49:

mie oon pari kertaa tehny silleen et ku on tästä ruotsi kysymyksestä keskusteltu, et pitäskö täällä niinku et voisko venäjää opiskella, toisena kielenä tai mikä on ni, mie oon alkanu karjalaks pagisemah, esimerkkinä siitä että, että on muitaki toisia kieliä ku se ruotsi.

(8)

Nainen, ikäryhmä 49-65:

nyt ne [saamelaiset] on saanu sen neljäsataa tuhatta siihen kielipesätoimintaan ja, meillä on se yks siellä Nurmeksessa. ((nauraa)) muutamalla sadalla eurolla. ((yleistä hyväksyvää mutinaa)) ehkä kenties, jonain päivänä on sitte meilläki vähä parempi.

Erityisesti viimeisten 15 vuoden aikana on ilmestynyt olosuhteisiin nähden kunnioitettava määrä karjalankielistä kirjallisuutta ja oppimateriaaleja, ja tarjolla on jo karjalankielisiä verkkojulkaisuja ja nettifoorumeitakin. Maailman ensimmäinen täysin karjalankielinen verkkolehti Karjal Žurnualu alkoi ilmestyä vuonna 2011. Joukkotiedotusta on siis jossakin määrin tarjolla karjalaksi mutta toistaiseksi valtiorahoitteista sen enempää kuin säännöllistä saati päivittäin uutta tietoa tarjoavaa karjalankielistä joukkotiedotusvälinettä ei ole. Marraskuussa 2012 YLE teki periaatepäätöksen, jonka mukaan se aloittaa viikottaiset karjalankieliset uutislähetykset radiossa. YLEn suunnittelee myös karjalankielisten lastenohjelmien lähettämistä (Karjalainen 23.11.2012). Korkeiden kustannusten vuoksi karjalankielisten televisio-ohjelmien lähettäminen ilmeisesti tulee ajankohtaiseksi kuitenkin vasta tulevaisuudessa:

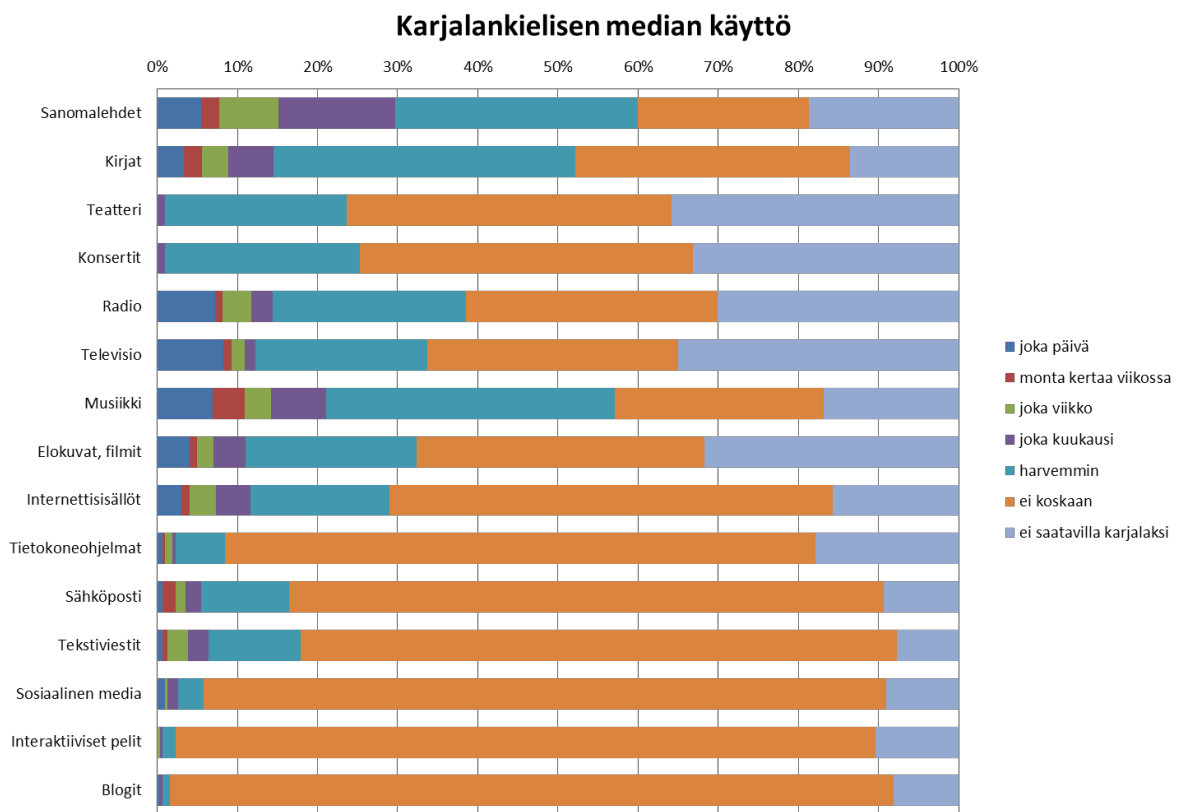
(9)

Perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Kimmo Sasi SVT uutisille 11.4.2011:

No televisio on jo huomattavasti hankalampi, kustannukset on suurempia ja sitten tietysti pitäisi olla jossain määrin kohtuullinen katsojamäärä. Tosin saamenkielisellä televisiolla on omat ohjelmansa mutta täytyy sanoa, että tältä osin on hieman

ennenaikaista sanoa että olis kovin suurta valmiutta vielä televisio-ohjelmien tekemiseen, mutta koska YLEN tehtävä on julkisen vallan yhtiö eli tarjota myöskin vähemmistöille heidänkielisiä palveluitaan niin sitä ei voi sulkea pois mutta lähiaikoina tämmöstä ei oo tapahtumassa.

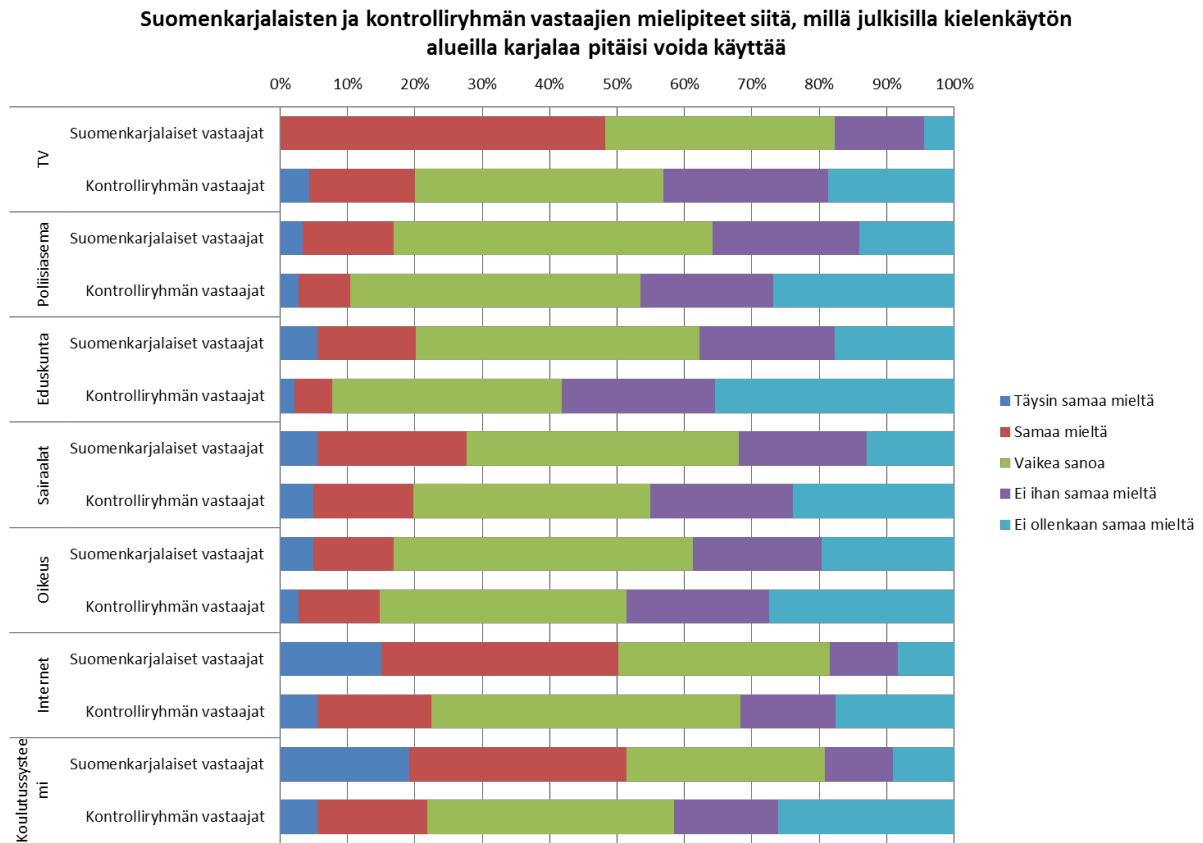
Median ja kulttuurituotteiden käyttöä karjalaksi kartoitettiin kyselylomakkeessa kysymyksellä, joka kattoi 15 eri osa-aluetta sanomalehdistä internetforumeihin ja blogeihin. Kuten kuviosta näkyy, kaikilla 15 osa-alueella on tarjolla karjalankielisiä materiaaleja tai käyttömahdollisuuksia:

Kuvio 10. Karjalankielisen median käyttö

Vaaleansinisellä merkityt alueet kuvion oikeassa laidassa osoittavat, että jokaisen tutkitun tuotteen tai palvelun osalta osa vastaajista on ilmoittanut, että karjalankielistä tarjontaa ei ole saatavilla. Ruskealla merkityt alueet kuvaavat vastaajia, jotka eivät kyseisellä osa-alueella koskaan käytä karjalaa. Eniten käytetään karjalankielisiä sanomalehtiä, musiikkituotteita ja kirjoja; yli puolet vastaajista ilmoitti käyttävänsä niitä ainakin joskus. Mielenkiintoista on se, että nk. perinteisiä medioita käytetään karjalaksi enemmän kuin elektronisia, vaikka vastaajat kertoivat olevansa tietoisia uusien elektronisten mahdollisuuksien olemassaolosta paremmin kuin monien karjalankielisten traditionaalisten tiedotusvälineiden ja vaikka elektronisten myös raportoitiin olevan paremmin saatavilla.

Molemmissa kyselylomakkeissa kysyttiin myös vastaajien mielipidettä siitä, missä julkisissa kielenkäyttökonteksteissa karjalaa pitäisi voida käyttää. Tulokset on koottu seuraavaan kuvioon:

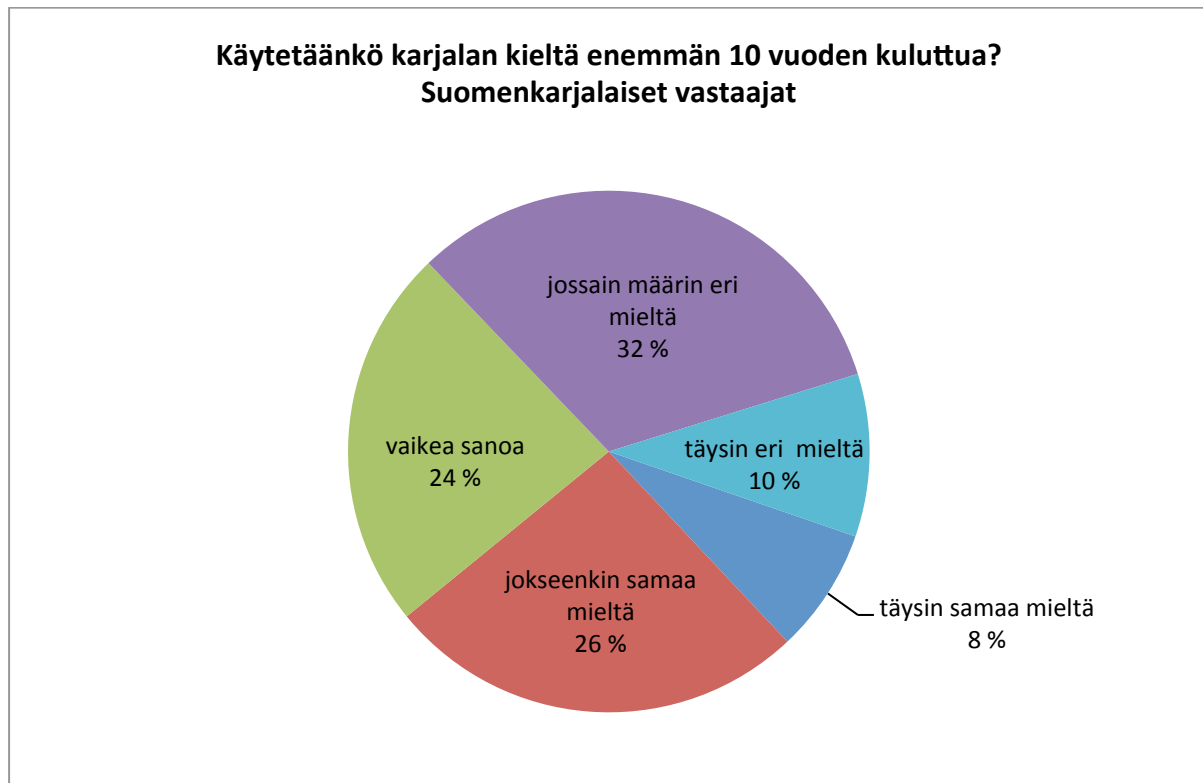

Kuvio 11. Suomenkarjalaisten ja kontrolliryhmän vastaajien mielipiteet siitä, millä julkisilla kielenkäytön alueilla karjalaa pitäisi voida käyttää

Suomenkarjalaisten vastaajien osalta kolme tärkeintä julkisen kielenkäytön aluetta olivat koulusysteemi, televisio ja sairaala, joilla noin puolet vastaajista haluaisi voida käyttää karjalaa. Kontrolliryhmän vastaajat pitivät karjalan käyttöä julkisissa tilanteissa vähemmän tärkeänä. Myönteisimmin suhtauduttiin karjalan käyttöön koulussa, internetissä, televisiossa ja sairaalassa: hieman yli 20% vastaajista oli sitä mieltä, että karjalaa pitäisi käyttää koulutusjärjestelmissä ja internetissä, noin 20% sitä mieltä, että sitä pitäisi käyttää televisiossa ja sairaaloissa. Huomion arvoista on myös se, että vaikka kaikkien kielenkäyttötilanteiden osalta karjalan käyttöä vastustavia on kontrolliryhmän vastaajien keskuudessa enemmän, myös suomenkarjalaisten keskuudessa oli jokaisen kysytyn alueen osalta myös niitä, joiden mielestä karjalaa ei ole tarpeen käyttää julkisissa yhteyksissä.

Vastaajilta kysyttiin myös, uskovatko he karjalan kielen käytön lisääntyvän seuraavien kymmenen vuoden aikana. Suomenkarjalaisista vastaajista tähän uskoi yhteensä 34%, kontrolliryhmän vastaajista vain 7%. Täysin eri mieltä oli kontrolliryhmän vastaajista 21% ja suomenkarjalaisista 10%. Kolmannes suomenkarjalaisista vastaajista suhtautuu siis

positiivisesti karjalan elpymisen mahdollisuuksiin Suomessa. Tämä on hieno tulos: joka kolmas vastaaja uskoo siihen, että ollaan menossa kohti parempaa jo lähitulevaisuudessa.

Kuvio 12. Käytetäänkö karjalan kieltä enemmän 10 vuoden kuluttua? Suomenkarjalaiset vastaajat

Kuvio 13. Käytetäänkö karjalan kieltä enemmän 10 vuoden kuluttua? Kontrolliryhmän vastaajat

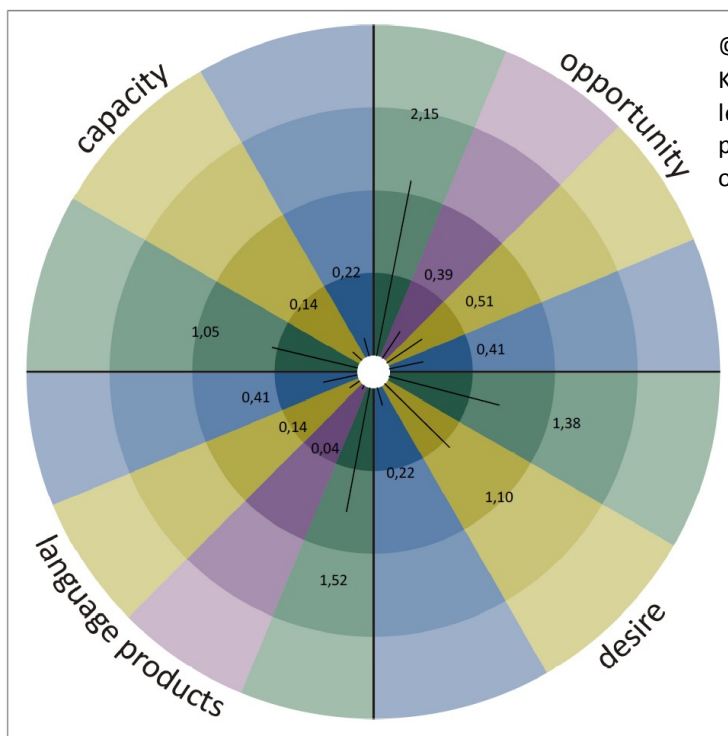
4 Elinvoimaisuusbarometri Suomessa puhutulle karjalan kielelle

Tässä luvussa käsitellään lyhyesti Suomessa puhutun karjalan kielen elinvoimaisuusbarometrin graafista esitystä. Kuvio on ELDIAN kolme ja puoli vuotta kestäneen tiimityöskentelyn tulos. Jarmo Lainio (Tukholman yliopisto) aloitti työn vuonna 2010. Hänen vastuullaan oli ELDIAN aineisto-otannan suunnittelu ja kyselylomakkeen rakenteen luominen. Kuvion lopullisen muodon hahmotteli aluksi Sia Spiliopoulou Åkerman (Ahvenanmaan Rauhaninstituutti), barometrin sisällöllinen rakenne perustuu Anneli Sarhimaan ja Eva Kühhirtin (Mainzin yliopisto) kehittämiin aineistonkäsittelyn ohjeisiin, joiden mukaan kaikkien ELDIAN tapaustutkimusten kyselylomakeaineistot analysointiin. Kuvion graafisesta työstämisestä vastasi Katharina Zeller (Mainzin yliopisto). ELDIA-projektin kuluessa myös useat muut tutkijat osallistuivat keskusteluun ja antoivat siten oman panoksensa barometrin sisältöön ja muotoon.

ELDIA-konsortio painottaa, että

- kielen elinvoimaisuusbarometri Suomessa puhutulle karjalan kielelle on osa eurooppalaisten kielten elinvoimaisuusbarometria (EuLaViBar), jonka tekijänoikeudet kuuluvat ELDIA konsortiolle; alla olevaa graafista kuviota ei tule käyttää viittaamatta ELDIAan.
- minkään kielen elinvoimaisuusbarometrin perusteella ei tule koskaan päätellä, että jokin kieli ei ole institutionaalisen ja/tai taloudellisen tuen ”arvoinen”: barometri auttaa identifioimaan kielenkäytön alueita, joilla kyseinen kieli on erityisen heikossa asemassa ja joiden parantamiseen sekä kieliyhteisön että yhteiskunnan on suunnattava erityistä huomiota ja voimavaroja.
- kielelle laaditun elinvoimaisuusbarometrin asianmukainen käyttö kielipolitiikassa ja päätöksenteossa tarkoittaa aktiivisen tuen ohjaamista niille alueille, joilla kielen saama elinvoimaisuuspisteytys on alhainen.

Alla oleva grafiikka esittää siis Suomen karjalankielisiä koskeneen tapaustutkimuksen tuloksista laajimman eli projektissa kehitellyllä mittarilla mitatun karjalan kielen elinvoimaisuuden. Elinvoimaisuutta tarkastellaan suhteessa neljään painopistealueeseen: kapasiteettiin eli edellytyksiin käyttää karjalan kieltä (*Capacity*); mahdollisuuteen käyttää sitä (*Opportunity*); haluun käyttää sitä (*Desire*); sekä nk. kielituotteisiin (*Language Products*). Kutakin aluetta on mitattu kolmen tai neljän lohkon osalta. Vihreä lohko havainnollistaa kielenkäyttöä, liila koulutusta, ruskehtava lakia ja sininen medioita. Lisää tietoa mittauksen teoreettisista lähtökohdista ja siitä, miten mittari on luotu, löytyy ELDIA-projektin loppuraportista, joka on luovutettu EU:lle toukokuussa 2013 ja julkaistaan kirjana vuonna 2014. Käsillä olevan tiivistelmän kannalta tärkeintä on tietää, että viivojen pituudet ja numerot ilmaisevat elinvoimaisuuden pistemääriä ja että värisävyt ilmentävät elinvoimaisuuden astetta: mitä tummempi sävy, sitä uhanalaisempi kieli on.

© www.eldia-project.org
Kuviota ei saa käyttää tai levittää ilman viitettä ELDIA projektiin ja kuvion perustana olevaan aineistoon.

Kuvio 14. Elinvoimaisuusbarometri Suomessa puhutulle karjalan kielelle

Kielen elinvoimaisuusasteen osoittavat värisävyt tarkoittavat seuraavaa:

0: Keskellä oleva valkoinen ympyrä: Kieli on vakavasti ja kriittisesti uhanalainen. Kieli "muistetaan" mutta sitä ei käytetä spontaanisti tai aktiivisesti. Kieltä ei käytetä, suojella tai tueta instituonaalisesti. Lapsia ja nuoria ei rohkaista oppimaan tai käyttämään kieltä. Kielen elpymisen tukemiseksi on ryhdyttävä tehokkaisiin toimenpiteisiin välittömästi.

1: Tummin sävy: Kieli on akuutisti uhanalainen. Sitä käytetään aktiivisesti joissakin yhteyksissä mutta kielen käytössä ja siirtymisessä seuraavalle sukupolvelle on ongelmia. Kielen käyttö voi lakata kokonaan lähitulevaisuudessa, ellei sen elpymisen tukemiseksi ryhdytä tehokkaisiin toimenpiteisiin välittömästi.

2: Toiseksi tummin sävy: Kieli on uhanalainen. Sen käyttö ja siirtyminen seuraavalle sukupolvelle on radikaalisti vähentynyt ja vaikuttaa loppuvan kokonaan ainakin joissakin konteksteissa tai joidenkin puhujaryhmien keskuudessa. Jos kehitys jatkuu samanlaisena, kielen käyttö voi tulevaisuudessa loppua kokonaan. Kielen elpymisen tukemiseksi on ryhdyttävä tehokkaisiin toimenpiteisiin välittömästi.

3: Toiseksi vaalein sävy: Kielen tila on jossakin määrin vakaa. Kieltä on ryhdytty tukemaan institutionaalisesti ja sitä käytetään edelleen erilaisissa yhteyksissä. Kieli siirtyy usein seuraavalle sukupolvelle ja sen puhujista monet noudattavat omia vakiintuneen monikielisen kielenkäytön mallejaan tai ovat halukkaita kehittämään sellaisia. Kielen käytön, suojelun ja sääntelyn kohtuullinen taso on saavutettu, hyviksi havaittuja toimintamalleja tulee jatkaa ja uusia tukimuotoja kehittää pitkäjänteisesti.

4: Vaalein sävy: Kieli ei ole tällä hetkellä uhanalainen. Kieltä käytetään ja sen käyttöä edistetään lukuisissa konteksteissa. Ei ole havaittavissa merkkejä siitä, että huomattava osuus kielen puhujista olisi luopumassa kielen käyttämisestä ja sen siirtämisestä seuraavalle sukupolvelle, edellyttäen, että kielen sosiaalinen ja institutionaalinen tuki pysyy ennellaan. Kielen elinvoimaisuuden tukemisessa on onnistuttu ja tukemista tulee jatkaa pitkäjänteisesti.

Kapasiteetin eli kielenkäytön edellytysten alueella karjalan kieli osoittautui vakavasti ja kriittisesti uhanalaiseksi. Kapasiteettialueen kokonaismerkkiarvo on 0,93, mikä on hyvin alhainen tulos. Se ei yllä edes kielen elinvoimaisuusasteikon ensimmäiselle tasolle. Kapasiteetin kolmesta lohkoista kielenkäyttö ja vuorovaikutus saavutti korkeimman pistemäärän: 1,05. Myös tämä on hyvin alhainen arvo, mutta se osoittaa joka tapauksessa sen, että Suomessa yhä on karjalan kieltä käyttäviä ja taitavia. Pisteytykset kahdelle muulle dimensiolla ovat huomattavasti alhaisemmat: lainsäädännön merkkiarvo on 0,14, ja näin ollen vain hieman nollan yläpuolella. Tämä viittaa siihen, että lainsäädännöllinen tuki karjalan kielelle on kapasiteetin alueella lähes olematonta. Median merkkiarvo on vain hiukan korkeampi: 0,22.

Mahdollisuus viittaa barometrin yhteydessä niihin lakeihin ja virallisiin säännöksiin, jotka tukevat tai estävät tietyn kielen käyttöä. Mahdollisuuden alueella karjalan kieli Suomessa osoittautui akuutisti uhanalaiseksi. EuLaViBarin keskiarvo mahdollisuudelle oli 1,21. Pisteytys asettuu siis arvojen 1 (kieli on kriittisesti uhanalainen) ja 2 (kielen käyttö ja välitys on radikaalisti vähentynyt) välille mutta on huomattavasti lähempänä ensimmäistä kuin jälkimmäistä. Tämä tarkoittaa sitä, että karjalan kieli on akuutisti uhanalaisten kielten kategorian heikommassa puolikkaassa. Jälleen korkeimman merkkiarvon saa kielenkäyttö ja vuorovaikutus: 2,15. Elinvoimaisuuspisteet olivat hyvin alhaisia koulutuksen, lainsäädännön ja median osalta. Koulutuksen merkkiarvo on 0,39 ja lainsäädännön 0,51, mikä on hieman korkeampi kuin lainsäädännön merkkiarvo kapasiteetin lohkoilla. Neljännen lohkon eli median merkkiarvo oli 0,41. Se, että mahdollisuuden merkkiarvo asettuu elinvoimaisuusasteikon arvojen 1 ja 2 väliin, johtuu suureksi osaksi kielenkäytön ja vuorovaikutuksen jonkin verran muita lohkoja positiivisemmasta tuloksesta. Kaiken kaikkiaan tulos paljastaa, että vaikka huomattava osa suomenkarjalaisista on jo vaihtanut suomen kieleen, kehitys on yhä mahdollista pysäyttää ja karjalan kielen elvyttäminen Suomessa on täysin mahdollista.

Halu viittaa tässä yhteydessä ihmisten haluun ja mentaaliseen valmiuteen käyttää kyseessä olevaa. Halu heijastetuu kielen käyttöön liittyvissä näkemyksissä, asenteissa ja kielen tunnearvossa. Kuten mahdollisuuden painopistealueella, karjalan kieli osoittautui halun alueella akuutisti uhanalaiseksi kieleksi. EuLaViBarin keskiarvo oli 1,29, mikä jälleen asettaa karjalan kielen vakavasti uhanalaisten kielten kategorian heikompaan puoliskoon. Kuten aiemminkin kahdella alueella, kielenkäyttö ja vuorovaikutus sai korkeimman merkkiarvon: 1,38. Lainsäädännön merkkiarvo (1,10) oli halun alueella jonkin verran kielenkäytön pisteytystä alhaisempi mutta silti korkein lainsäädännön merkkiarvoista suomenkarjalan barometrissä. Kielituotteiden merkkiarvo oli äärimmäisen alhainen: 0,22. Tulosta

tarkasteltaessa on ensiarvoisen tärkeää pitää mielessä, että karjalankielistä mediaa ei ole saatavilla päivittäin tai edes joitakin kertoja viikossa. Niinpä se tulos, että suomenkarjalaiset vastaajat kuluttavat karjalankielistä mediaa epäsäännöllisesti, ei kuvasta yksinomaan suomenkarjalaisten halua käyttää karjalankielisiä medioita vaan se heijastaa myös sitä, ettei karjalan kielellä tuoteta riittävästi mediasisältöjä.

Kielituotteet viittaavat barometrissa karjalankielisten tuotteiden ja palvelujen olemassa oloon tai niiden tarpeeseen, siis toiveeseen siitä, että niitä olisi olemassa. Kielentuotteiden alueella karjalan kieli osoittautui vakavasti ja kriittisesti uhanalaiseksi: koko alueen keskiarvo oli 0,52. Näin kielituotteiden tila oli karjalan kielen elinvoimaisuusbarometrissa kaikista painopistealueista heikoin. Kuten muillakin painopistealueilla, kielen käytön vuorovaikutuksen lohko sai parhaimman pisteytyksen, 1,52. Lainsäädännön keskiarvo oli jälleen erittäin alhainen (0,14), mutta todellisuudessa sen pitäisi olla nolla, sillä itse asiassa lainsäädäntöä ei ole saatavilla lainkaan karjalan kielellä ja pisteytys yksinkertaisesti heijastaa muutaman vastaajan virheellistä käsitystä sellaisen lainsäädännön saatavuudesta. Koulutuksen keskiarvo oli kielituotteiden alueella alhaisempi kuin muulla kolmella alueella, 0,04. Tämän pisteytyksen tulisi myös olla itse asiassa nolla, jotta se heijastaisi todellista tilannetta Suomessa, jossa ei ole ollut mahdollista saada opetusta karjalaksi. Kyselyaineistosta päätellen ne vastaajat, jotka ilmoittivat, että olivat saaneet karjalankielistä opetusta, viittasivat todennäköisesti lapsuuteensa luovutetuilla alueilla ennen toista maailmansotaa. Kielituotteiden osalta median pisteytys 0,41, mikä viittaa siihen, että karjalankielistä mediaa on vastaajien mielestä saatavilla hyvin vähän.

Barometrin antama kuva on siis yksiselitteisesti se, että Suomessa puhuttu karjalan kieli on hälyttävästi uhanalainen: kielenkäytön edellytysten ja kielentuotteiden osalta se on vakavasti ja kriittisesti uhanalainen ja mahdollisuuden ja halun alueilla mitattuna akuutisti uhanalainen kieli. Tapaustutkimuksessa selvisi, että suomenkarjalaiset ovat itse ottaneet useita askelia säilyttääkseen ja elvyttääkseen kieltään ja kulttuuriaan. Ryhmä on vasta aivan viime aikoina alkanut saada institutionaalista tukea. Tällä hetkellä tilanne vaikuttaisi olevan muuttumassa: uusia mahdollisuuksia taloudelliselle ja moraalille tuelle on tarjoutunut mm. sen myötä, että karjalan kieli otettiin 2009 niiden vähemmistökielten joukkoon, joista Suomi raportoi säännöllisesti Euroopan Neuvostolle.

Kielen elinvoimaisuusbarometri karjalan kielelle osoittaa selvästi, että tehokkaihin toimenpiteisiin on ryhdyttävä ripeästi. Suomenkarjalaisten kielellisiä ihmisoikeuksia on laiminlyöty pitkään, ja jo senkin vuoksi karjalan kielen elvyttämisen ja kehittämisen tulisi olla ensiarvoisen tärkeällä sijalla.

5 Mitä on tehtävä, jotta karjalan kieli elpyy ja säilyy Suomessa?

ELDIA-projektin tulokset tarjoavat tutkimukseen perustuvan kuvan suomenkarjalan nykytilasta sekä sen säilymisen ja kehittämisen keskeisistä haasteista. Tulosten valossa karjalan kielen ja kulttuurin tukeminen Suomessa edellyttää sekä kieliyhteisöltä itseltään että suomalaiselta yhteiskunnalta pitkäjänteisiä ja suunnitelmallisia toimenpiteitä.

Suomen karjalankielisten yhteiskunnallisen näkyvyyden parantaminen. Suomen karjalankielisten jälkeläisten mutta myös muiden suomalaisten ja erityisesti päätöksentekijöiden tietämystä suomenkarjalaisten kielestä ja kulttuurista ja historiallisesta roolista Suomessa on lisättävä. Avainasemassa ovat joukkotiedotusvälineet, siis sanoma- ja aikakauslehdet, radio, televisio ja internet. Kuten edellä siteerattu valtion virkanainen toteaa, myös viranomaisten tulee tiedostaa oman tiedotustoimintansa merkitys mielipiteiden muokkaajana. Karjalankielisen vähemmistön näkyvyyden parantamiseksi

- joukkotiedotusvälineiden tulee tarjota ajantasaista tietoa karjalan kielestä ja kulttuurista Suomessa sekä tarjota foorumi karjalan kielen kielikursseille ja karjalankielisille lasten ja nuorten ohjelmille sekä elokuville ja tv-sarjoille;
- viranomaisten ohjeiden ja muiden tiedotusmateriaalien julkaisemista karjalaksi sekä painettuina että verkossa tulee lisätä; viranomaisten tulee myös tiedottaa karjalankielistä vähemmistöä koskevista päätöksistään laajalti ja näkyvästi ja siten lisätä yleistä tietämystä Suomessa kotoperäisestä karjalan kielestä ja sen puhujien oikeudesta saada tukea kielensä ja kulttuurinsa elvyttämiseen ja kehittämiseen.

Kielen ja identiteetin vahvistaminen nykyaikaa ja tulevaisuutta varten. Sisällöllisesti päävastuu karjalan kielen ja kulttuurin elvyttämisestä ja kehittämisestä ja karjalaisen identiteetin vahvistamisesta on karjalankielisillä itsellään. Kielen, kulttuurin ja identiteetin voimaannuttamiseksi

- mahdollisuuksia tutustua karjalan kieleen ja kulttuuriin vapaamuotoisten yhteisöjen ja harrastustoiminnan puitteissa tulee lisätä ja laaja-alaista erityisesti lasten ja nuorten mutta myös aikuisväestön nykyaikaisia kiinnostuksen kohteita vastaaviksi;
- lasten, nuorten, aikuisten ja senioreiden karjalankielisten yhteisöjen keskinäistä verkottumista tulee kehittää yhteisöllisyyden tueksi;
- eri sukupolviin kuuluvia ja eri aloja edustavia suomekarjalaisia tulee karjalan kielen aktiivitaidosta riippumatta rohkaista suomenkarjalaisten kulttuurisisältöjen tuottamiseen;
- yhteisön tulee etsiä ja rohkaista myös uusia toimijoita kauno- ja tietokirjallisuuden, ääni- ja sähkökirjojen, musiikkiäänitteiden, filmi- ja videotallenteiden, oppikirjojen ja

opetusmateriaalien tuottamiseen sekä karjalankielisten verkkosisältöjen ja -palvelujen kehittämiseen;

- karjalankielistä lehteä Karjal Žurnalu tulee monipuolistaa ja tarjota verkkoversion lisäksi paperiversiona mahdollisimman laajan lukijakunnan tavoittamiseksi.

Virallisen karjalan kielen elvytysohjelman luominen. ELDIA-tutkimuksessa osoittautui, että myös nuoret suomenkarjalaiset haluavat toimia aktiivisesti karjalan kielen hyväksi, mutta moni ei tunne löytävänsä sopivaa viitekehystä. Karjalan kielen suomalaisilla puhujilla ja heidän jälkeläisillään on monipuolista pedagogista ja muuta kielen elvyttämiseen tarvittavaa asiantuntemusta. Jotta tiedot ja taidot saadaan tehokkaaseen käyttöön, on tärkeää, että karjalan kielelle laaditaan mitä pikimmin samanlainen virallinen elvytysohjelma kuin saamen kielelle laadittiin vuonna 2012. Karjalankielisen yhteisön lisäksi myös viranomaisten tulee tiedottaa elvytysohjelmastaja sen etenemisestä valtamedioissa.

Yhteiskunnan pitkäjänteinen taloudellinen tuki kielitaidon palauttamiseksi ja vahvistamiseksi. Tapaustutkimuksen tulosten valossa niin karjalankieliset itse kuin vartailuryhmäkin pitävät karjalan kielen säilymisen ja elpymisen avainkysymyksenä lasten kielitaidon luomista, ylläpitämistä ja kehittämistä sekä karjalan kielen saamista opetuslaitoksen piiriin kaikilla tasoilla. Näkemys vastaa täysin kielten elvyttämisen asiantuntijoiden käsitystä: Uhanalainen kieli on pelastettavissa ainoastaan siten, että se siirretään uusille sukupolville systemaattisesti ja suunnitellusti. Kehityksen tukeminen edellyttää pitkäjänteistä taloudellista tukea erityisesti

- karjalankielisen päiväkotitoiminnan ja alkuopetuksen järjestämiseen;
- karjalan kielen vakinaistamiseen osaksi koulujen opetusohjelmia;
- koululaisten intensiivisen pienryhmäopetuksen kehittämiseen;
- aikuisopetuksen tehostamiseen ja kehittämiseen osana kansalaisopistojen, ammattioppilaitosten ja korkeakoulujen julkisin varoin rahoitettavaa opetustoimintaa;
- oppikirjojen ja lähi- ja etäoppimateriaalien valmistamiseen sekä koulujen että aikuis- ja täydennyskoulutuksen tarpeisiin;
- karjalankielisen kirjallisuuden, erityisesti lasten ja nuortenkirjallisuuden ja karjalankielisten internetsisältöjen lisäämiseen ja monipuolistamiseen;
- karjalankielisten varhaiskasvattajien ja eri kouluasteilla toimivien opettajien koulutuksen suunnittelemiseen ja järjestämiseen;
- erityisesti Suomessa puhuttavan karjalan kielen yliopisto-opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseen.

Kuten seuraava sitaatti havainnollistaa, yhteiskunnan tuen määrästä ja muodoista keskusteltaessa karjalan aktiivipuhujien vähäisyyteen vetoaminen koetaan nykytilanteen historiallisen taustan huomioon ottaen kohtuuttomaksi:

(10)

Mies, ikäryhmä 50-65:

jos meidy on painettu monta kymmenty vuotta, piendä lastu, tu- painettu. häi ei sua omua muamankielty paista. sillo hänen pitää olla oigevus olla karjalankielinen vaikka hän ei sitä malta. ja, kehittää ielleh.

'Jos meitä on painostettu monta kymmentä vuotta, pientä lasta tu- painostettu. Hän ei saa puhua äidinkieltään. Silloin hänellä täytyy olla oikeus olla karjalankielinen vaikka hän ei sitä osaa. Ja kehittää [kielitaitoaan] edelleen'.

Kielet ovat parhaiten pelastettavissa silloin, kun puhujien oma aktiivisuus liittyy viisaaseen poliittiseen päätöksentekoon ja saa tukea vähemmistön omilta järjestöiltä, muilta vähemmistöilta sekä ihmisoikeusjärjestöiltä. Salmilainen tuttava tiivistä taannoin sähköpostiviessään olennaisimman:

(11)

Olis ylen äijäl mieli suvainnuh tulla kuulemah kus kohtas oma muaman kieli, karjal maguau. Parempi olis gu heittä maguandan da havaccus. Piemmö yhtes karjalan kielder hengis. Emmö anna sen kaimavuo tuonilmasih. Karjalaspäi kajahtau.

'Olisin kovasti halunnut tulla kuulemaan, miten äidinkieleni karjala "makaa" [mikä sen tilanne on]. Parempi olisi, kun lakkaisi makaamasta ja havahtuisi. Pidämme karjalan kieltä yhdessä hengissä. Emme anna sen kuolla. Karjalasta kajahtaa!'

Tutkimuskirjallisuutta Suomen karjalankielisistä

- ARKKIPIISPA LEO (2005). Kieli ja uskonto. Teoksessa Aune Jääskinen (toim.), *Minun Bysanttini kaukana ja lähellä*. Suomen Bysanttikomiteayhdistys ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. S. 119-121.
- GRANS, LISA (2011). *Legal and Institutional Framework Analysis: Karelian and Estonian in Finland*. Working Papers in European Language Diversity 10. <http://www.eldia-project.org>.
- HAKAMIES, PEKKA (1993). *Venäjän-Taipaleelta Viinijärvelle. Erään karjalaisryhmän identiteetistä ja assimilaatiosta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKAMIES, PEKKA (1994). Raja-Karjalan rajalla - Ilomantsin ortodoksikylien karjalaisista kulttuuripiirteistä 1980-luvun lopulla. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä, Kahden Riikin riitamaalla*. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 253-265.
- HEIKKINEN, KAIJA (1984). Venäläisten vaikutus karjalaisessa kulttuurissa 1800-luvulla. Teoksessa Pauli Kurkinen (toim.), *Venäläiset Suomessa 1809-1917*. Historiallinen Arkisto 84. Helsinki: Societas Historica Finlandiae. S. 67-84.
- HEIKKINEN, KAIJA (1989). *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- HEIKKINEN, KAIJA (1996). Suomen karjalaisten identiteetti ja sen alueellinen konteksti. Teoksessa Pekka Hakamies (toim.), *Näkökulmia karjalaiseen perinteeseen*. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 13-35.
- HOLLSTEIN, JORMA (1994). *Ortodoksisen perinteen säilyminen Hietajärven ja Kuivajärven kylissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- HUSSO, KATARIINA (2007). Kirkkotaide kulttuuri-identiteetin kuvastimena. Teoksessa Outi Fingerroos & Jaan Loipponen (toim.), *Nykytulkintojen Karjala*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. S. 142-159.
- HYRY, KATJA (1997). Karjalaiset Suomessa. Teoksessa *Suomen kulttuurivähemmistöt, uudistettu painos*. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja 72. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta. S. 83-98.
- HÄMYNEN, TAPIO (1984). Venäläiset teollisuudenharjoittajat Salmin kihlakunnassa autonomian ajalla. Teoksessa Pauli Kurkinen (toim.), *Venäläiset Suomessa 1809-1917*. Historiallinen Arkisto 84. Helsinki: Societas Historica Finlandiae. S. 85-113.
- HÄMYNEN, TAPIO (1993). *Liikkeellä leivän tähden. Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880-1940*. Historiallisia tutkimuksia. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- HÄMYNEN, TAPIO (1995). *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset. Kirkko- ja koulukysymys Raja-Karjalassa 1900-1923*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- HÄMYNEN, TAPIO (2010). *Muutokset karjalankielisten ja ortodoksien lukumäärässä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana*. Karjalaiset Heimojuhlat Nurmeksien Bomballa 23.7.-25.7.2010. [Teksti julkaistaan teoksissa "Rajalla halkaistu kansa" ja Suojärven historia, osa IV.]

- JESKANEN, MATTI (2005). Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. Teoksessa Marjatta Palander & Anna-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 215-285.
- KATAJALA, KIMMO (2005). *Suurvallan rajalla. Ihmisiä Ruotsin ajan Karjalassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KEYNÄS, PENTTI (1999). Karjalan Sivistysseuran toiminta rajantakaisessa Karjalassa. Teoksessa Marjatta Heikkinen & Reijo Heikkinen (toim.), *Tie Vienaan. Akateemikko Pertti Virtarannan elämäntyölle omistettu muistojulkaisu*. Kajaani: Lönnrot Instituutti. S. 171-174.
- KIRKINEN, HEIKKI (1983). Ruotsin ja Venäjän kilpailu Karjalasta. Teoksessa *Karjala 4: Karjalan vaiheet*. Hämeenlinna: Karisto. S. 47-81.
- KIRKINEN, HEIKKI (1998): Keitä karjalaiset olivat? Teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.), *Karjala, Historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 38-54.
- KORJONEN-KUUSIPURO, KRISTIINA & SUVI NIINISALO (2005). Sekoittuneet pääsiäisperinteet. Teoksessa Suvi Niinisalo (toim.), *Epäluuloista ekumeniaan. Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu*. Etelä-Karjalan instituutti. Raportti nro 2. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto. S. 51-61.
- KUNNAS, NIINA (2006). Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. *Virittäjä* 2/2006. Helsinki: Kotikielen seura. 229-247.
- KUNNAS, NIINA (käsikirjoitus). Media Discourse Analysis of the Karelian language in Finland. 34 s.
- KOSONEN, MATTI (1994). Karjalan pakolaiset Pielisjärvellä. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä, Kahden Riikin Riitamaalla*. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 161-172.
- KUIKKA, NIILLO (1999). *Evakkojen elämää. Siirtoväen ja paikkakuntalaisten muistoja ja kokemuksia Lapinlahdella vuodesta 1944 alkaen*. Pieksämäki: Lapinlahden Karjalaiset ry.
- LAITILA, TEUVO (2005). Ortodoksikarjalaiset idän ja lännen rajalla. Teoksessa Suvi Niinisalo (ed.), *Epäluuloista ekumeniaan. Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu*. Etelä-Karjalan instituutti. Raportti nro 2. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto. S. 107-130.
- MAKKONEN, HEIKKI (1989). *Kuolema ortodoksisessa perinteessä. Tutkimus kuolemaan liittyvän perinteen elinvoimaisuudesta entisen Aunuksen kaupungin ja Suojärven pitäjän alueella syntyneiden ortodoksien elämässä synnyinseuduilla ja Keski-Suomessa vuosina 1930-1985*. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA & ANNA-MARIA NUPPONEN (2005). Karjalaisten "karjala". Teoksessa Marjatta Palander & Anna-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 15-55.

- PATRONEN, OUTI (2009). *Raja-Karjalainen sukunimistö ja sen muuttuminen*. Julkaisematon liseniaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PENTIKÄINEN, KATJA (1991). *Pakolaisuus elämäkokemuksena: tutkimus Kemin ensimmäisen ja toisen polven Karjalan pakolaisista*. Helsingin yliopisto, Uskontotieteen laitos.
- PENTTONEN, MARTTI (toim.) (2009). *Pruazniekku: karjalazet mustellah*. Helsinki: Karjalan Kielen Seura.
- RANINEN-SIISKONEN, TARJA (1999). *Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SARHIMAA, ANNELI (2013). *Karelian in Finland. ELDIA Case-Specific Report*. With contributions by Eva Kühhirt, Sia Spiliopoulo Åkermark and Reetta Toivanen. Studies in European Language Diversity 27. <http://www.eldia-project.org>.
- SIMONEN, JAANA (1992). Sussuna, sarafaani, feresi ja säpsä. Teoksessa Jaana Simonen (toim.), *Sarafaanit ja feresit. Pohjois-Karjalan museon 75-vuotisjuhlajulkaisu*. Pohjois-Karjalan museo. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- TIENSUU, KYLLIKKI (2005). Bysanttia Nurmeksen Kohtavaarassa: Kolmekymmentä kesää karjalaisen kulttuurin kursseja. Teoksessa Aune Jääskinen (toim.), *Minun Bysanttini kaukana ja lähellä*. Suomen Bysanttikomiteayhdistys ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. S. 141-147.
- TURUNEN, AIMO (1975). Suomen entisen Raja-Karjalan murteet ja niiden suhde rajantakaisiin ja suomenpuoleisiin naapurimurteisiin. *Suomalainen Tiedeakatemia, Esitelmät ja pöytäkirjat 1975*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia. S. 123-134.
- TURUNEN, AIMO (1979). Ilomantsin praasniekat. Teoksessa Urpo Vento (toim.), *Juhlakirja: suomalaiset merkkipäivät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 55-160.
- TURUNEN, AIMO (1982). Raja-Karjalan murteet. Teoksessa *Karjala 2: Karjalan maisema ja luonto*. Hämeenlinna: Karisto. S. 65-89.
- WARIS, HEIKKI (1952). *Siirtoväen sopeutuminen: tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta*. Helsinki: Otava.